

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	ФІНАНСИ
Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Форма навчання: _____ денна _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «**Податкові надходження до Державного бюджету України та
їх фіскальний потенціал**»

здобувача **Дьоміна Олексія Володимировича** _____
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: _____ к.е.н., доц.Славкова А.А. _____
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри фінансів імені Віктора Федосова:
_____ д.е.н., професор Буряченко А.Є.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

	<i>Стор.</i>
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	6
1.1 Податкові надходження як основа формування Державного бюджету	6
1.2 Складові податкових надходжень Державного бюджету	16
1.3 Критичний огляд наукових публікацій з проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу.....	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	33
2.1 Методика та інструментарій оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень.....	33
2.2 Динаміка та структура податкових надходжень до Державного бюджету України	40
2.3 Оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	62
3.1 Проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні	62
3.2 Зарубіжний досвід підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень	68
3.3. Розробка управлінських рішень щодо підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України	73
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю забезпечення стабільного наповнення Державного бюджету України в умовах економічних викликів. Податкові надходження становлять основу фінансової стійкості держави, а їх фіскальний потенціал залишається критичним елементом економічного розвитку. Критичний аналіз існуючих підходів та адаптація кращих міжнародних практик є необхідними для забезпечення оптимізації податкових надходжень. Дослідження в цій сфері сприятиме розробці науково обґрунтованих рекомендацій для підвищення ефективності податкового контролю, що є надзвичайно важливим для економічної стабільності та розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підвищення ефективності податкових надходжень до Державного бюджету України та розкриття їх фіскального потенціалу активно досліджуються як українськими, так і зарубіжними науковцями. Бережна А. Ю., Вдовіна І. О., Гладченко Л. П., Конєва А. В., Лобода Н. О., Опарін В. М., Петришин Л. П., Саєнко О. Р., Славкова А. А., Тимченко О. М., Федосов В. М., Філонич О. М., Хлівний В. К. та інші висвітлювали ключові аспекти, пов'язані з впливом податкових надходжень на фінансову стабільність держави. Однак сучасна наукова література все ще недостатньо охоплює питання оптимізації податкових надходжень у контексті нових економічних викликів, а також пошуку шляхів максимізації їх фіскального потенціалу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення податкових надходжень до Державного бюджету України, а також оцінка їх фіскального потенціалу в умовах економічних змін та бюджетної політики держави.

Мета розкривається переліком завдань, які вирішуються у кваліфікаційній роботі:

- охарактеризувати податкові надходження як основу формування Державного бюджету;
- виділити складові податкових надходжень Державного бюджету;
- провести критичний огляд наукових публікацій з проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу;
- розробити методику та інструментарій оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень;
- проаналізувати динаміку та структуру податкових надходжень до Державного бюджету України;
- провести оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України;
- виділити проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні;
- охарактеризувати зарубіжний досвід підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень;
- розробити управлінські рішення щодо підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є система податкових надходжень України, яка забезпечує виконання дохідної частини Державного бюджету та створює умови для фінансової стабільності держави.

Предметом дослідження виступають економічні та організаційні аспекти формування податкових надходжень, а також механізми їх мобілізації, спрямовані на підвищення фіскального потенціалу та забезпечення стабільного фінансового забезпечення державних потреб.

Методи дослідження. Під час проведення дослідження використовувалися різні методи, що дозволили комплексно вивчити аспекти податкових надходжень та їх фіскального потенціалу. Застосування діалектичного методу, методів спостереження, аналізу та синтезу дозволило розглянути теоретичні засади податкових надходжень до державного бюджету та їх фіскального потенціалу. Статистичний аналіз допоміг оцінити динаміку надходжень та виокремити основні фактори, що впливають на їх фіскальний потенціал. Застосування порівняльного

методу дало можливість зіставити українську практику з досвідом інших країн та виявити шляхи покращення податкових надходжень. На основі проведеного дослідження були виявлені проблеми та запропоновані рекомендації для оптимізації процесу збору податкових надходжень і підвищення їх фіскального потенціалу.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість полягає у розкритті взаємозв'язку між податковими надходженнями та їх впливом на фінансову стійкість державного бюджету, а також у сприянні розвитку теорії фіскального потенціалу податків. Практична значущість полягає у запропонованих рекомендаціях щодо підвищення фіскальної ефективності податкових надходжень, що може сприяти забезпеченню стабільного надходження коштів до бюджету та ефективнішій реалізації бюджетних програм.

Інформаційна база дослідження включає наукові публікації, законодавчі документи, статистичні дані, звіти Міністерства фінансів України, а також результати досліджень і аналітичних матеріалів, розміщених на офіційних сайтах державних та міжнародних фінансових організацій. Ці джерела дали змогу об'єктивно оцінити ефективність податкових надходжень та розкрити фіскальний потенціал для фінансової підтримки бюджетних зобов'язань України.

Апробація матеріалів кваліфікаційної магістерської роботи. Результати магістерської роботи були апробовані на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди», яка проходила 07 листопада 2024 р. (Київ, КНЕУ). Були підготовлені і опубліковані тези доповіді на тему «Фіскальний потенціал податкових надходжень до Державного бюджету України в умовах воєнного стану».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Податкові надходження як основа формування Державного бюджету

Податкові надходження є ключовим джерелом формування Державного бюджету будь-якої країни. Вони забезпечують фінансову основу для держави, дозволяючи виконувати соціальні, економічні та інші функції. Ефективне адміністрування податкової системи дозволяє збалансувати інтереси держави та платників податків, сприяючи економічній стабільності. Податкові надходження є вирішальними для розвитку інфраструктури, фінансування освіти, охорони здоров'я та інших суспільно важливих сфер.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, державний бюджет – це «план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [1]. Це визначення підкреслює не лише фінансовий аспект бюджету, але й його функціональну природу, пов'язану з виконанням соціальних і економічних завдань. Основна увага зосереджена на розподілі ресурсів протягом бюджетного періоду, що забезпечує стабільне виконання державних функцій.

У науковій літературі визначення поняття «державний бюджет» суттєво варіюється залежно від акцентів, які роблять автори. Кожен з них по-своєму інтерпретує державний бюджет, враховуючи його роль у системі фінансового управління країною. В табл.1.1 наводяться різні підходи до тлумачення цього поняття в економічній та фінансовій літературі.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «державний бюджет» в науковій літературі

Автор	Визначення	Коментар
Куроедова Д. П., Плешакова Н. А.	Централізований фонд грошових ресурсів, що знаходяться у розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій [2, с.102].	Підкреслюється функція державного бюджету як централізованого фонду, що використовується для фінансування ключових державних потреб.
Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А., Перчі О. Ф.	Зведена відомість доходів та витрат держави, яка являє собою основний фінансовий план держави на поточний рік і має силу закону [3, с.9].	Наголошується на правовій природі бюджету, який має силу закону і визначає фінансові плани держави на певний період.
Карлін М. І.	Основний фінансовий план держави, який складається з дохідної й видаткової частин і затверджений Законом про Державний бюджет України на відповідний рік [4, с.67].	Фокусується на структурі бюджету, що поділяється на дохідну і видаткову частини, підкреслюючи його законодавче затвердження.
Краус Н.М., Марченко О.В.	Плановий документ, що відображає структуру витрат і доходів держави [5, с.211].	Визначення зосереджене на відображенні доходів та витрат у плановому документі, що формує основний бюджетний баланс.
Зубенко В. В.	Система грошових відносин, яка виникає між державою, з одного боку, і підприємствами, фірмами, організаціями та населенням, з іншого, з метою формування й використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб [6, с.20].	Виділяється система взаємовідносин між державою та іншими суб'єктами економіки, що є основою формування й використання грошових ресурсів.

Джерело: розроблено за даними [2-6]

Аналіз наведених у табл.1.1 визначень поняття «державний бюджет» дозволяє простежити різноманітність наукових підходів до його інтерпретації, що зумовлено специфікою акцентів на певних аспектах бюджету. Одні автори, такі як Куроедова Д. П. і Плешакова Н. А., роблять акцент на ролі бюджету як централізованого фонду грошових ресурсів, що перебувають у розпорядженні уряду для виконання основних державних функцій, таких як фінансування державного апарату та збройних сил [2, с.102]. Це визначення підкреслює стратегічне значення бюджету як інструменту для забезпечення життєдіяльності держави, акцентуючи увагу на фінансовій централізації.

Інші дослідники, такі як Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А. та Перчі О. Ф., приділяють увагу юридичному аспекту бюджету, характеризуючи його як зведену відомість доходів і витрат держави, яка має силу закону [3, с.9]. Це визначення підкреслює правовий статус бюджету, що регулює фінансові процеси держави на річній основі, та його обов'язковість до виконання. Такий підхід є важливим для розуміння бюджету як не лише фінансового плану, а й документа, що має обов'язковий характер для всіх державних інституцій.

Карлін М. І. також визначає бюджет як основний фінансовий план держави, акцентуючи увагу на структурі доходів і витрат, що затверджується законом про державний бюджет на відповідний рік [4, с.67]. Це визначення подібне до попереднього, однак детальніше висвітлює внутрішню будову бюджету як планового документу, що визначає баланс між доходами та видатками держави.

Краус Н. М. та Марченко О. В. зосереджуються на відображенні структури витрат і доходів у державному бюджеті, підкреслюючи його як плановий документ, що має чітко визначену функцію – балансування фінансових потоків [5, с.211]. Це визначення відрізняється більш формальним підходом, спрямованим на опис технічних характеристик бюджету.

Найбільш комплексне визначення наводить Зубенко В. В., який розглядає державний бюджет як систему грошових відносин між державою та іншими економічними суб'єктами, такими як підприємства, фірми, організації та населення [6, с.20]. Це визначення виводить на перший план взаємозв'язки, які виникають у процесі формування й використання бюджету, що є необхідним для задоволення суспільних потреб. Акцент робиться на економічних взаємозв'язках і соціальній ролі бюджету, що визначає його важливість для забезпечення суспільних інтересів.

Загалом аналіз показує, що різні визначення бюджету варіюються залежно від контексту, в якому розглядається це поняття. Одні автори наголошують на фінансовій централізації й функціональному призначенні бюджету, інші – на його правовому статусі як основного фінансового плану держави. Найбільш розгорнуті підходи вказують на взаємозв'язки, що формуються в процесі розподілу

фінансових ресурсів між державою та суспільством, підкреслюючи соціальну функцію державного бюджету.

На нашу думку, державний бюджет – це основний фінансовий план держави, що відображає баланс доходів і витрат на відповідний рік, законодавчо затверджений для фінансування державних функцій та задоволення суспільних потреб. Такий підхід дозволяє інтегрувати ключові аспекти бюджету, включаючи його законодавчу природу, структуру доходів і витрат, а також спрямованість на фінансування основних функцій держави та забезпечення соціально-економічних потреб.

Аналіз визначень державного бюджету показує, що основна увага приділяється не лише структурі доходів та витрат, але й процесу формування та використання фінансових ресурсів. Це дає підстави перейти до детальнішого розгляду поняття «доходи державного бюджету», що є ключовим компонентом його формування і забезпечує фінансування всіх державних видатків. Відповідно ст.2 до Бюджетного кодексу України, доходи бюджету – це «податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [1]. Законодавче визначення підкреслює різноманітність джерел доходів бюджету та їх обов'язковий правовий характер, що гарантує стабільність фінансового забезпечення державних функцій.

У науковій літературі поняття «доходи державного бюджету» інтерпретується через призму різних аспектів державних фінансів. Різні автори акцентують увагу на економічній і правовій природі доходів, їх структурі, а також на функціях, які ці доходи виконують в рамках державної фінансової системи. Порівняльний аналіз дозволяє краще зрозуміти основні підходи до тлумачення цього поняття та його значення для забезпечення функціонування держави. Визначення поняття «доходи державного бюджету» в науковій літературі наведені в табл.1.2.

Таблиця 1.2 – Визначення поняття «доходи державного бюджету» в науковій літературі

Автор	Визначення	Коментар
Карлін М. І.	Фінансові ресурси держави, що використовуються для виконання функцій, закріплених законами за державою [4, с.70].	Наголошується на законодавчій обґрунтованості доходів як ресурсу для виконання функцій, визначених державою.
Бей С. О.	Фінансові ресурси, які надходять до органів державної влади на безповоротній основі для успішного виконання поставлених перед ними завдань і функцій відповідно до чинного законодавства [7, с.8].	Фокусується на безповоротності надходжень, що формують фінансові ресурси держави.
Миськів Г. С.	Частина централізованих ресурсів держави, які необхідні для виконання нею відповідних функцій [8, с.107].	Підкреслюється важливість централізованих ресурсів для виконання державних завдань.
Куцик П. О., Воронко Р. М.	Частина централізованих фінансових ресурсів держави, які врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання її функцій [9, с.185].	Звертають увагу на законодавчу регламентацію централізованих ресурсів для виконання функцій держави.
Лазар У.О.	Сукупність грошових відносин, що виникають у державі, а також між фізичними та юридичними особами за допомогою акумуляції грошових ресурсів до загальнодержавного бюджету для подальшого використання цих ресурсів та з метою реалізації державою своїх функцій [10, с.71].	Фокусується на акумуляції фінансових ресурсів через відносини між державою та іншими економічними суб'єктами для реалізації функцій держави.

Джерело: розроблено за даними [4, 7-10]

Аналіз визначень доходів державного бюджету у науковій літературі, наведених в табл.1.2, дозволяє побачити різні підходи до розуміння цього поняття, хоча всі вони ґрунтуються на спільній ідеї – забезпеченні держави фінансовими ресурсами для виконання нею своїх функцій.

Визначення, запропоноване Карліним М. І., підкреслює фінансову сутність доходів як ресурсу, що держава використовує для виконання своїх функцій, закріплених у законодавстві [4, с.70]. Це визначення зосереджується на правовому підґрунті функціонування бюджету і визначає доходи як інструмент забезпечення державної діяльності відповідно до чинних законів. Важливо, що цей підхід виділяє державу як основного суб'єкта, що отримує й розподіляє ці ресурси.

Інший підхід пропонує Бей С. О., акцентуючи увагу на безповоротній основі надходжень до органів державної влади [7, с.8]. Визначення розкриває характер фінансових потоків як тих, що не підлягають поверненню до джерела, що важливо для розуміння бюджетного процесу. Крім того, зазначається, що ці надходження призначені для успішного виконання завдань і функцій держави, що підкреслює функціональну природу доходів бюджету. Отже, безповоротність надходжень є ключовим аспектом, на якому будується цей підхід.

Миськів Г. С. та Куцик П. О. із Воронком Р. М. вказують на централізований характер ресурсів, що формують державні доходи [8, 9]. Ці автори звертають увагу на регламентацію доходів відповідними нормативними актами, підкреслюючи законодавче врегулювання процесу їх акумуляції. Однак визначення Миськіва Г. С. робить акцент на централізованих ресурсах, необхідних для виконання державних функцій, тоді як Куцик П. О. та Воронко Р. М. деталізують цей процес через акцент на нормативних актах, які визначають правила і механізми залучення фінансових ресурсів до бюджету. Ці визначення підкреслюють важливість централізації та законодавчої регламентації доходів.

Найбільш комплексний підхід пропонує Лазар У. О., який розглядає доходи державного бюджету через призму грошових відносин між державою та іншими економічними суб'єктами, такими як фізичні та юридичні особи [10, с.71]. Це визначення виводить на передній план взаємодію держави із суспільством і економічними структурами, що дозволяє розглядати доходи не просто як фінансовий інструмент, а як елемент економічної системи, в якій держава виступає активним учасником. Важливо, що Лазар У. О. підкреслює акумуляцію ресурсів до загальнодержавного бюджету, що є ключовою функцією держави для забезпечення реалізації її функцій.

Загалом, порівняння всіх визначень показує, що вони акцентують увагу на різних аспектах доходів державного бюджету. Одні автори зосереджуються на правовому й фінансовому підґрунті доходів, інші – на їхній централізації та законодавчому регулюванні, а також на грошових відносинах, що виникають у процесі акумуляції ресурсів. Це свідчить про те, що поняття доходів державного

бюджету є багатограним і охоплює широкий спектр економічних, правових та соціальних аспектів.

На нашу думку, доходи державного бюджету – це сукупність податкових, неподаткових і інших надходжень, що акумулюються державою на безповоротній основі для фінансування виконання нею функцій, закріплених законодавством, через регламентовані механізми їхнього справляння. Це визначення відображає важливість законодавчої регуляції процесу отримання доходів, їх централізацію та спрямованість на забезпечення виконання державних функцій, підкреслюючи водночас їх безповоротний характер.

З аналізу поняття «доходи державного бюджету» стає очевидним, що ключовим джерелом формування цих доходів є податкові надходження, які становлять основу фінансового забезпечення держави. Податкові надходження є найбільш стабільним і прогнозованим видом надходжень, що акумулюються на основі чинного податкового законодавства. У науковій літературі поняття «податкові надходження» розглядається через призму правових, економічних та фінансових аспектів. Кожен автор акцентує увагу на певних елементах цього поняття, що відображає різні підходи до його трактування. Для забезпечення ґрунтовного розуміння податкових надходжень як ключового джерела доходів бюджету, необхідно розглянути наукові визначення різних авторів та зробити порівняльний аналіз (табл.1.3).

Таблиця 1.3 – Визначення поняття «податкові надходження» в науковій літературі

Автор	Визначення	Коментар
Ситник Н. С.	Встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори [11, с.52].	Підкреслює правовий аспект податкових надходжень, вказуючи на закріплення податків у законодавстві. Однак не акцентує увагу на економічній ролі цих податків.
Вінницька О. А.	Встановлені законом загальнодержавні та місцеві податки і збори, які посідають провідне місце серед методів мобілізації бюджетних ресурсів та інструментів державного регулювання економіки [12, с.25].	Розширює визначення, акцентуючи увагу на ролі податкових надходжень у мобілізації бюджетних ресурсів та впливі на економічне регулювання.

Продовження табл.1.3

Автор	Визначення	Коментар
Бережна А. Ю., Філонич О. М.	Передбачені податковим законодавством загальнодержавні й місцеві податки, збори та обов'язкові платежі [13, с.37].	Додає компонент «обов'язкових платежів», що уточнює зміст податкових надходжень, але зберігає акцент на правовій основі.
Саєнко О. Р., Конєва А. В.	Надходження до бюджету у вигляді загальнодержавних та місцевих податків та зборів [14, с.40].	Надають лаконічне визначення, зосереджуючи увагу лише на бюджетному аспекті податкових надходжень, не уточнюючи їхнього економічного впливу.
Лобода Н. О., Петришин Л. П.	Доходи, що залучаються до складу державного бюджету у формі загальнодержавних і місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також є першою й основною групою доходів бюджету [15, с.94].	Підкреслює роль податкових надходжень як основного джерела доходів бюджету та включає не тільки податки і збори, але й інші обов'язкові платежі.

Джерело: розроблено за даними [11-15]

Аналіз визначень податкових надходжень, наведених у табл.1.3, дозволяє побачити різні підходи до розуміння цього поняття, хоча всі вони базуються на спільній ідеї – мобілізації фінансових ресурсів для виконання державою своїх функцій.

Визначення, запропоноване Ситник Н. С., підкреслює правову основу податкових надходжень, акцентуючи на тому, що всі податки та збори встановлені законодавством [11, с.52]. Такий підхід робить акцент на юридичному аспекті функціонування системи оподаткування, що забезпечує законність і прозорість процесу. Вінницька О. А. доповнює цей підхід, наголошуючи на ролі податкових надходжень у мобілізації бюджетних ресурсів та регулюванні економіки, що додає економічний вимір до правового трактування [12, с.25].

Бережна А. Ю. та Філонич О. М. розширюють поняття, додаючи до нього обов'язкові платежі, що підкреслює різноманітність джерел податкових надходжень [13, с.37]. Саєнко О. Р. та Конєва А. В. зосереджуються на бюджетному аспекті, розглядаючи податкові надходження виключно як надходження до бюджету, без деталізації їхнього економічного впливу [14, с.40].

Найбільш комплексне визначення пропонують Лобода Н. О. та Петришин Л. П., який не тільки включає загальнодержавні й місцеві податки та збори, а й додає інші обов'язкові платежі [15, с.94]. Це визначення підкреслює значущість податкових надходжень як першого й основного джерела доходів бюджету, що робить його найбільш всеосяжним.

Загалом, порівняння всіх визначень демонструє, що кожен автор акцентує увагу на різних аспектах податкових надходжень. Одні підкреслюють правовий та фінансовий аспект, інші — економічну роль податкових надходжень і їхню функцію в регулюванні економіки. Це свідчить про багатогранність поняття податкових надходжень і його важливість як для бюджету, так і для економічної системи загалом.

На нашу думку, податкові надходження — це кошти, що мобілізуються до державного та місцевих бюджетів у вигляді податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які є основним джерелом бюджетних доходів і виконують регулятивну роль в економіці. Це визначення є комплексним, оскільки поєднує правовий аспект (обов'язкові платежі, встановлені законодавством), економічну роль податків (мобілізація бюджетних ресурсів) та їх регулятивну функцію, що впливає на економічні процеси. Саме таке визначення відображає багатогранність поняття податкових надходжень.

Аналіз різних підходів до визначення податкових надходжень дає змогу краще зрозуміти їхні джерела, роль і значення в економіці. Однак для ефективного функціонування системи оподаткування важливо не лише чітко визначити поняття, але й дотримуватися принципів формування податкових надходжень. Це забезпечить справедливе, прозоре та стабільне надходження коштів до бюджету та дозволить державі ефективно виконувати свої функції. Принципи формування податкових надходжень наведені на рис.1.1. Принципи формування податкових надходжень до державного бюджету мають на меті забезпечення ефективності та справедливості податкової системи.

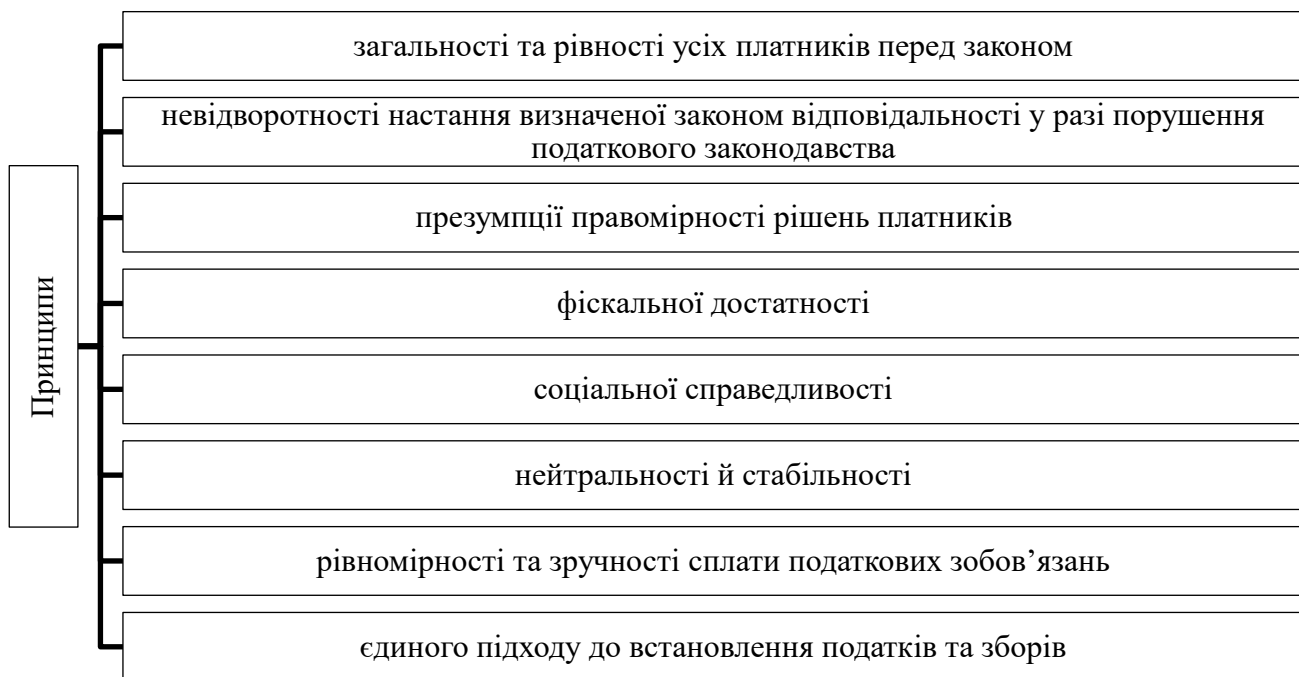

Рисунок 1.1 – Принципи формування податкових надходжень

Джерело: розроблено за даними [16, с.133]

Одним із ключових принципів є загальність та рівність усіх платників перед законом, що гарантує однакове ставлення до кожного громадянина та суб'єкта господарювання, незалежно від їхніх доходів або соціального статусу. Водночас важливим є принцип невідворотності настання відповідальності, що передбачає, що всі порушення податкового законодавства повинні тягнути за собою встановлену законом відповідальність, аби забезпечити дотримання правових норм. Особливою рисою є принцип презумпції правомірності рішень платників податків, який передбачає, що дії платника є правомірними, якщо інше не доведено відповідним органом. Це сприяє зменшенню тиску на платників і забезпечує збалансованість у відносинах між державою та платниками податків. Фіскальна достатність є ще одним важливим принципом, відповідно до якого надходження від податків мають бути достатніми для фінансування державних видатків, але водночас не перевищувати економічні можливості платників. Цей принцип тісно пов'язаний із соціальною справедливістю, яка полягає в тому, що податкове навантаження має розподілятися відповідно до платоспроможності громадян, сприяючи вирівнюванню доходів і підтриманню соціальної рівноваги. Принцип

нейтральності й стабільності полягає в тому, що податкова система не повинна створювати значних викривлень у поведінці платників і має залишатися стабільною для прогнозування майбутніх витрат і доходів. Принцип рівномірності та зручності сплати податкових зобов'язань спрямований на забезпечення того, щоб податки сплачувалися у зручний для платників час та у спосіб, який не створює додаткового навантаження. Принцип єдиного підходу до встановлення податків та зборів передбачає, що податкова політика повинна бути послідовною і базуватися на єдиних правилах для всіх категорій платників, що забезпечує прозорість і передбачуваність податкової системи. Усі ці принципи спрямовані на формування податкової системи, яка водночас є ефективною, справедливою та стабільною.

Таким чином, дослідивши сутність податкових надходжень як основи формування Державного бюджету, бачимо, що вони є ключовим джерелом фінансової стабільності та регулювання економіки. Незважаючи на різні підходи до їх визначення, основною спільною рисою є мобілізація бюджетних ресурсів та виконання регулятивної функції. Принципи формування податкових надходжень, такі як загальність, рівність перед законом, фіскальна достатність та стабільність, забезпечують збалансовану і прозору податкову систему. Особливо важливим є дотримання соціальної справедливості та рівномірності податкового навантаження. Податкова політика має бути стабільною та передбачуваною для ефективного планування. Податкові надходження відіграють ключову роль як у формуванні бюджету, так і у впливі на економічні процеси.

1.2 Складові податкових надходжень Державного бюджету

Податкові надходження є ключовим джерелом формування доходної частини державного бюджету. Різноманіття складових елементів податкових надходжень відображає комплексний підхід до мобілізації фінансових ресурсів для держави, а вивчення структури податкових надходжень дозволяє оцінити їхню

стабільність, ефективність та фіскальну достатність. Глибоке розуміння цих складових дає можливість прогнозувати фінансові результати та вплив податкової політики на економіку.

Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості відіграють важливу роль у формуванні доходної частини бюджету. Основними податками цієї групи є податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств та єдиний податок для електронних резидентів (табл.1.4).

Таблиця 1.4 – Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості

Податок	Сутність	Роль
Податок та збір на доходи фізичних осіб	Оподаткування заробітної плати, гонорарів та інших доходів фізичних осіб.	Основне джерело наповнення бюджету на місцевому рівні та фінансування соціальних витрат.
Податок на прибуток підприємств	Оподаткування чистого прибутку юридичних осіб після вирахування витрат.	Забезпечує значні надходження до державного бюджету, стимулюючи розвиток бізнесу.
Єдиний податок для е-резидентів	Спрощена система оподаткування для осіб, які працюють в цифровій сфері.	Підтримує розвиток електронної комерції та цифрової економіки.

Джерело: розроблено за даними [17-19]

Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості є важливими складовими податкових надходжень, що формують значну частину державного бюджету. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) відіграє ключову роль у наповненні місцевих бюджетів та забезпеченні соціальних видатків, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист [17, с.33]. Податок на прибуток підприємств сприяє стабільному функціонуванню економіки, стимулюючи підприємницьку діяльність, інвестиції та інновації. Він забезпечує прямі надходження до державного бюджету, що використовуються для фінансування інфраструктурних проєктів, оборони та державного управління [18, с.59]. Єдиний податок для електронних резидентів полегшує умови для ведення бізнесу в цифровій сфері, знижуючи адміністративні витрати і створюючи нові можливості для розвитку електронної комерції [19, с.132]. Усі ці податки забезпечують фінансову стабільність країни та створюють сприятливі умови для розвитку різних секторів економіки. Вони також допомагають державі зменшити соціальну

нерівність, фінансуючи програми соціального захисту. Систематизація та вдосконалення податкового адміністрування у цих сферах дозволяють підвищити ефективність збирання податків та стимулювати економічне зростання.

Рентна плата та плата за використання природних ресурсів є ключовими джерелами доходів державного бюджету. Ця група включає оплату за використання лісових, водних ресурсів, надр, радіочастотного спектра та транспортування природних ресурсів. Рентні платежі є формою компенсації за використання обмежених і важливих ресурсів, що належать державі або суспільству. Вони спрямовані на забезпечення сталого використання природних ресурсів і на фінансування екологічних програм та державних ініціатив. Державне регулювання у цій сфері сприяє збереженню природних ресурсів та стимулює раціональне їх використання. Основні податки наведені в табл.1.5.

Таблиця 1.5 – Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів

Податок	Сутність	Роль
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	Плата за право вирубки лісу та використання лісових масивів.	Сприяє збереженню лісових ресурсів та фінансує природоохоронні заходи.
Рентна плата за спеціальне використання води	Оплата за забір води з водних об'єктів для промислових та комунальних потреб.	Забезпечує раціональне використання водних ресурсів і фінансування водозберігаючих технологій.
Рентна плата за користування надрами	Плата за видобуток корисних копалин та інших природних ресурсів із надр.	Формує бюджетні надходження та сприяє сталому видобутку ресурсів.
Рентна плата за користування радіочастотним ресурсом	Плата за використання радіочастотного спектру для телекомунікацій та інших технологічних процесів.	Забезпечує розвиток телекомунікаційної інфраструктури і раціональне використання частот.
Рентна плата за транспортування	Оплата за транспортування природних ресурсів, таких як нафта, газ або вода через державні трубопроводи.	Сприяє розвитку транспортної інфраструктури та фінансує її утримання і модернізацію.

Джерело: розроблено за даними [20-22]

Рентна плата та оплата за використання природних ресурсів є важливими інструментами державного регулювання природокористування. Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів спрямована на забезпечення збереження

лісових масивів та фінансування заходів з відновлення лісів. Ця плата також створює додаткові стимули для підприємств раціонально використовувати лісові ресурси та уникати надмірної вирубки [20, с.115]. Рентна плата за спеціальне використання води допомагає контролювати обсяги забору води і забезпечує фінансування технологій, що сприяють її збереженню. Рентна плата за користування надрами є основним джерелом фінансування видобуткових галузей та екологічних програм, що забезпечують сталий видобуток корисних копалин [21, с.15]. Використання радіочастотного ресурсу оплачується через рентні платежі, що стимулює розвиток телекомунікаційних технологій і забезпечує доступ до сучасних засобів зв'язку. Рентна плата за транспортування природних ресурсів сприяє модернізації та утриманню інфраструктури, зокрема трубопроводів [22, с.85]. Ці платежі є не лише джерелом доходів для держави, але й важливим інструментом раціонального природокористування. Вони допомагають контролювати використання обмежених ресурсів, забезпечуючи баланс між економічними інтересами та екологічною безпекою.

Внутрішні податки на товари та послуги є одними з основних джерел поповнення державного бюджету, оскільки охоплюють значну частину економічної діяльності. Ці податки сприяють розвитку державної інфраструктури, соціальних програм та забезпечують стабільність фінансової системи. Вони наведені в табл.1.6.

Таблиця 1.6 – Внутрішні податки на товари та послуги

Податок	Сутність	Роль
Акцизний податок з вироблених в Україні товарів	Податок на товари, що підлягають акцизу (алкоголь, тютюн, пальне тощо).	Фінансує державні програми та стимулює раціональне споживання шкідливих товарів.
Акцизний податок з ввезених товарів	Податок на імпортовані підакцизні товари, такі як алкоголь, тютюн, автомобілі.	Забезпечує контроль за імпортом і стабільні надходження до бюджету.
ПДВ з вироблених в Україні товарів	Податок на додану вартість на внутрішньому ринку.	Основне джерело наповнення бюджету, що впливає на всі галузі економіки.
ПДВ з ввезених товарів	Податок на додану вартість на імпортовані товари.	Сприяє рівним умовам оподаткування для імпортних і внутрішніх товарів, забезпечує митні надходження.

Джерело: розроблено за даними [23-26]

Внутрішні податки на товари та послуги відіграють фундаментальну роль у фінансовій системі держави. Акцизні податки з вироблених в Україні товарів, таких як алкоголь і тютюн, забезпечують державний бюджет значними коштами, одночасно регулюючи споживання товарів, шкідливих для здоров'я. Це дає змогу не лише фінансувати важливі державні програми, але й створювати стимули для раціонального споживання [23, с.11]. Акциз на імпортовані підакцизні товари сприяє контролю за імпортом і забезпечує стабільні бюджетні надходження, захищаючи вітчизняних виробників [24, с.46]. Податок на додану вартість на внутрішньому ринку є основним джерелом наповнення державного бюджету, оскільки охоплює широкий спектр товарів і послуг, що споживаються в Україні. Він впливає на всі галузі економіки, створюючи баланс між доходами від продажів і витратами на виробництво [25, с.69]. ПДВ на імпортовані товари, у свою чергу, дозволяє забезпечити справедливую конкуренцію між вітчизняними та імпортованими товарами, встановлюючи однакові податкові умови для всіх учасників ринку. Цей податок також забезпечує значні митні надходження, що використовуються для розвитку державних інфраструктурних проєктів та соціальних програм [26, с.211]. Внутрішні податки на товари та послуги є важливою складовою державної фінансової політики, забезпечуючи стабільність та розвиток економіки країни.

Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції відіграють важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності країни. Такі податки сприяють економічній стабільності та захисту національних інтересів у зовнішньоторговельній діяльності. Вони наведені в табл.1.7.

Таблиця 1.7 – Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції

Податок	Сутність	Роль
Ввізне мито	Податок на товари, що імпортуються до країни.	Захищає вітчизняних виробників, регулює імпорт і приносить доходи до бюджету.
Вивізне мито	Податок на експорт окремих товарів.	Забезпечує контроль за експортом стратегічних товарів і поповнює державний бюджет.
Особливі види мита та сезонне мито	Податки, що застосовуються до імпорту окремих товарів у певні періоди або за спеціальних умов.	Захищають певні галузі економіки, регулюють імпорт в аграрному секторі та підтримують рівновагу на ринку.

Джерело: розроблено за даними [27-29]

Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції є важливими інструментами економічної політики, що спрямовані на захист національних інтересів та забезпечення економічної стабільності. Ввізне мито відіграє ключову роль у підтримці вітчизняних виробників, оскільки створює бар'єри для дешевшого імпорту і стимулює розвиток внутрішнього виробництва. Це мито також є важливим джерелом доходів державного бюджету, яке використовується для фінансування соціальних та економічних програм [27, с.36]. Вивізне мито забезпечує державі контроль над експортом стратегічних товарів, таких як енергоресурси або сировина, що має важливе значення для внутрішньої економіки. Крім того, це мито допомагає збалансувати потреби внутрішнього ринку та зовнішнього попиту, не дозволяючи надмірному експорту впливати на доступність товарів всередині країни [28, с.130]. Особливі види мита та сезонне мито захищають певні галузі, особливо аграрний сектор, де імпорт товарів у певні сезони може створювати надлишкову конкуренцію для місцевих виробників. Це дозволяє регулювати імпорт і підтримувати економічну рівновагу у різних секторах економіки [29, с.214]. Всі ці податки спрямовані на забезпечення стійкого економічного зростання, збереження національних інтересів та раціональне використання економічних ресурсів у зовнішньоекономічній діяльності. Податки на міжнародну торгівлю допомагають державі регулювати експорт та імпорт товарів, підтримувати стабільність на ринках і забезпечувати додаткові доходи до бюджету.

Інші податки та збори включають різноманітні фіскальні платежі, які не належать до основних категорій, але відіграють важливу роль у регулюванні окремих секторів економіки. Ці податки допомагають забезпечити стабільність державних фінансів і стимулюють відповідальне ставлення до природних ресурсів. Вони наведені в табл.1.8.

Таблиця 1.8 – Інші податки та збори

Податок	Сутність	Роль
Екологічний податок	Плата за забруднення довкілля підприємствами та організаціями	Сприяє зменшенню екологічного навантаження та стимулює впровадження екологічно чистих технологій
Збір за забруднення навколишнього природного середовища	Плата за викиди в атмосферу, забруднення водних об'єктів та ґрунту	Забезпечує надходження для фінансування екологічних програм і природоохоронних заходів
Податки і збори, не віднесені до інших категорій	Фіскальні платежі, що регулюють специфічні економічні процеси та відносяться до бюджетного законодавства	Підтримують різноманітні державні ініціативи, забезпечують фінансування окремих секторів економіки

Джерело: розроблено за даними [30-32]

Інші податки та збори виконують важливі функції у фінансовій системі держави, зосереджуючись на регулюванні екологічних та економічних аспектів. Екологічний податок є ключовим інструментом для зменшення впливу підприємств на довкілля, стимулюючи їх до використання більш чистих і ефективних технологій. Він також виконує важливу соціальну функцію, оскільки зібрані кошти спрямовуються на фінансування природоохоронних заходів, таких як очищення водних об'єктів або зменшення забруднення повітря [30, с.182]. Збір за забруднення навколишнього середовища є додатковим заходом, який накладається на підприємства за їхній негативний вплив на екологію, що дозволяє регулювати забруднення та підтримувати екологічний баланс [31, с.97]. Крім екологічних аспектів, податки і збори, не віднесені до інших категорій, забезпечують фінансування різних секторів економіки, які не охоплені традиційними податковими системами [32, с.44]. Ці платежі можуть бути спрямовані на підтримку специфічних ініціатив або фінансування особливих державних проектів, що виходять за межі загальних податкових надходжень. Вони допомагають державі реагувати на конкретні виклики у різних галузях економіки, зберігаючи фінансову стабільність. Загалом, інші податки та збори доповнюють основну систему оподаткування, забезпечуючи додаткові доходи та сприяючи стійкому розвитку економіки та збереженню природного середовища.

Таким чином, визначивши складові податкових надходжень Державного бюджету, можна виділити п'ять основних груп. Перша група – це податки на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості, друга – рентна плата та плата за використання природних ресурсів. Третя складова включає внутрішні податки на товари та послуги, такі як акциз та ПДВ. Четверта категорія охоплює податки на міжнародну торгівлю, зокрема мито. П'ята група включає інші податки, такі як екологічний податок і збори за забруднення навколишнього середовища. Ці податкові надходження є основою для фінансування державних витрат і стабільності бюджету.

1.3 Критичний огляд наукових публікацій з проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу

Фіскальний потенціал податкових надходжень є важливою темою досліджень у сучасній економічній літературі. Науковці аналізують, як податкові надходження можуть забезпечити фінансову стійкість держави та стабільний розвиток економіки. Проте підходи до оцінки фіскального потенціалу варіюються: одні дослідники акцентують увагу на ефективності збирання податків, інші — на їх справедливості та впливі на соціальну рівність. Важливими є також питання оптимізації податкових ставок, боротьби з ухиленням від сплати податків та забезпечення прозорості системи. Огляд наукових публікацій дозволяє критично оцінити сучасні теорії та підходи до визначення фіскального потенціалу податкових надходжень, що сприяє формуванню більш глибокого розуміння проблематики та пошуку шляхів покращення податкової політики.

Монографії є ключовим джерелом глибоких теоретичних та практичних досліджень у сфері податкових надходжень та їх фіскального потенціалу. Завдяки комплексному підходу до вивчення тематики, вони дозволяють здійснити системний аналіз економічних і правових аспектів оподаткування. У монографіях

часто висвітлюються різні моделі оподаткування, аналізуються їх вплив на соціально-економічний розвиток держави, а також розкривається фіскальний потенціал як інструмент державного регулювання економіки. Аналіз таких робіт допомагає зрозуміти як теоретичні основи, так і практичні виклики, з якими стикаються держави у процесі оптимізації податкових систем. Висвітлення проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу в монографіях наведені в табл.1.9.

Таблиця 1.9 – Висвітлення проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу в монографіях

Автор	Назва	Висвітлення проблематики податкових надходжень
Пасічний М. Д.	Фінансова політика держави	Висвітлено вплив податкової системи на сукупний попит та економічний розвиток, удосконалено методологію оцінювання фіскальної ефективності податків, що сприяє аналізу фіскального потенціалу податкових надходжень.
Нікітішин А. О.	Податкова політика в умовах економічних перетворень	Вивчено механізми впливу податкової політики на економічні цикли та соціальні процеси, досліджено трансформацію податкових надходжень у довгостроковій перспективі, що дозволяє оцінити потенціал зростання податкових надходжень.
Юшко С. В.	Доходи бюджету: оцінка стану та перспектив формування	Показано вплив податкових змін на доходи бюджету, розглянуто шляхи збільшення податкових надходжень та ефективне використання бюджетних ресурсів, досліджено перспективи зростання податкових доходів.
Зварич О. В.	Податкові надходження: методологія прогнозування	Приділено увагу розробці методів прогнозування податкових надходжень, розглянуто бюджетоутворюючі податки, такі як податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, що сприяє кращому плануванню податкових надходжень та визначенню їх фіскального потенціалу.
Лук'яненко І. Г., Сидорович М. І.	Бюджетно-податкова політика України	Розглянуто формування доходів бюджетів та вплив податків на бюджетно-економічну систему України, запропоновано макромодель бюджетної системи, яка враховує податкові надходження та їх фіскальний потенціал для забезпечення стабільності державних фінансів.

Джерело: розроблено за даними [33-37]

Монографія Пасічного М. Д. «Фінансова політика держави» пропонує глибокий аналіз впливу податкової системи на сукупний попит та економічний розвиток країни [33]. Автор детально розробляє структурно-функціональну модель взаємодії бюджетно-податкової та монетарної політики, що дозволяє оцінити їх вплив на економічне зростання. Особливий акцент зроблено на удосконаленні

методів оцінювання фіскальної ефективності податкової системи, що є ключовим для визначення фіскального потенціалу держави. Пасічний М. Д. також досліджує заходи бюджетного регулювання з урахуванням економічної циклічності, що дозволяє адаптувати податкові рішення до змін економічної кон'юнктури. Автор пропонує інноваційні підходи до виміру стану боргової безпеки країни, які враховують вплив податкових надходжень на загальний фінансовий баланс. Проте недостатньо досліджені практичні аспекти застосування цих підходів у конкретних економічних умовах України. Монографія акцентує увагу на впливі інфляційного таргетування на податкові надходження та економічний розвиток, але не надає достатньо емпіричних даних для підтвердження висновків. Пропонується концептуальна основа для формування державної фінансової стратегії, але відсутні чіткі рекомендації для впровадження цих ідей у практику. Удосконалення координації бюджетно-податкової та монетарної політики розглядається як критичний аспект для забезпечення стабільного фіскального потенціалу. Загалом робота надає цінні теоретичні інструменти для дослідження податкових надходжень, але потребує додаткової уваги до практичних викликів.

Монографія Нікітішина А. О. «Податкова політика в умовах економічних перетворень» досліджує особливості формування податкової політики у контексті трансформаційних змін економіки [34]. Автор аналізує роль податкової політики як інструмента забезпечення соціально-економічного розвитку, що є особливо актуальним у перехідних економіках. Важливим аспектом роботи є розгляд довгострокових та середньострокових перспектив податкових надходжень, що дозволяє оцінити їх фіскальний потенціал. Значну увагу приділено інституційним змінам у системі формування податкових доходів, що впливає на ефективність податкових реформ. Нікітішин А. О. також досліджує вплив податкової політики на економічні цикли та соціальні процеси, пропонуючи шляхи для посилення впливу податкових інструментів на зростання економіки. Проте, бракує детального аналізу короткострокових факторів, які можуть впливати на податкову політику в умовах кризових явищ. Автор робить значний внесок у теорію податкового регулювання, але практичні рекомендації щодо впровадження запропонованих

змін залишаються загальними. Особливу увагу приділено концептуальним засадам формування інституційної архітектури податкового регулювання, але їх вплив на реальні податкові надходження потребує подальшого дослідження. Робота пропонує нові підходи до податкової політики в умовах економічних перетворень, проте вимагає більшої уваги до оперативних аспектів реалізації реформ. Загалом монографія надає важливий теоретичний підхід до аналізу податкової політики, але потребує глибшого емпіричного обґрунтування.

Юшко С. В. у монографії «Доходи бюджету: оцінка стану та перспектив формування» фокусується на теоретичних та практичних аспектах аналізу бюджетних доходів, зокрема податкових надходжень [35]. Автор досліджує трансформації, які сталися після введення в дію Податкового та Бюджетного кодексів України, аналізуючи їхній вплив на доходи бюджету. Монографія приділяє значну увагу питанням ефективності використання бюджетних ресурсів, що є ключовим для забезпечення стабільності податкових надходжень. Важливим аспектом роботи є аналіз інструментів, які використовує держава для розширення дохідної бази бюджету, але ці інструменти не завжди враховують сучасні виклики економіки. Автор пропонує шляхи для забезпечення зростання податкових доходів, але ці пропозиції вимагають більш детального аналізу їхньої реалістичності. Позитивним моментом є акцент на моніторингу виконання бюджетів за доходами, що дозволяє оцінити ефективність податкових змін у реальному часі. Однак бракує конкретних практичних рекомендацій щодо подолання потенційних недоліків у процесі збирання податків. Монографія робить важливий внесок у розуміння податкових трансформацій в умовах нових законодавчих реалій, але потребує більшої уваги до короткострокових економічних коливань. Юшко С. В. надає важливі концептуальні інструменти для оцінки доходів бюджету, але практичні аспекти реалізації залишаються недостатньо висвітленими.

Зварич О. В. у своїй монографії «Податкові надходження: методологія прогнозування» розробляє методологічні підходи до прогнозування податкових доходів [36]. Особливу увагу автор приділяє факторам, які впливають на результативність процесу прогнозування, що є важливим для ефективного

планування бюджету. Монографія пропонує систему фінансово-економічних показників, які використовуються для прогнозування основних бюджетоутворюючих податків, таких як податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб. Проте, запропоновані методи прогнозування можуть виявитися недостатньо гнучкими для швидких змін у економічній кон'юнктурі, що знижує їх практичну цінність. Автор акцентує увагу на важливості економічного аналізу податкових надходжень, але не надає чітких механізмів їх адаптації до мінливих умов ринку. Попри це, розроблена методологія може бути корисною для довгострокового прогнозування, особливо на рівні адміністративно-територіальних одиниць. Зварич О. В. також підкреслює важливість удосконалення методологічних підходів до прогнозування, але не надає конкретних прикладів їх успішного застосування в Україні. Робота є вагомим внеском у теоретичну базу прогнозування податкових надходжень, але її практичне застосування потребує додаткових досліджень. У цілому, монографія представляє інноваційні підходи до прогнозування, однак вимагає адаптації до сучасних економічних викликів.

Монографія Лук'яненка І. Г. та Сидоровича М. І. «Бюджетно-податкова політика України» аналізує взаємозв'язок бюджетно-податкової політики та макроекономічних показників [37]. Автори пропонують макромодель бюджетної системи України, яка враховує вплив податкових надходжень на економіку. Значна увага приділена питанням формування доходів бюджетів та розподілу видатків, що є важливим для аналізу фіскального потенціалу держави. Проте, модель може виявитися недостатньо адаптованою до різких змін у глобальній економіці, що може обмежити її ефективність на практиці. Авторами також аналізується світовий досвід реформування податкових систем, але цей досвід не завжди враховує специфіку української економіки. Важливим моментом є дослідження впливу податкових змін на макроекономічну стабільність, але пропозиції щодо реформ залишаються загальними. Робота робить значний внесок у дослідження механізмів взаємодії податкової системи та бюджету, але вимагає більш детального аналізу на національному рівні. Пропозиції авторів щодо удосконалення бюджетно-податкової політики в Україні можуть бути корисними для реформ, але потребують

додаткового емпіричного обґрунтування. Монографія є цінним джерелом для дослідження впливу податкових надходжень на економічну стабільність, але її моделі потребують подальшого розвитку.

Загалом, аналіз усіх п'яти монографій демонструє значний прогрес у дослідженні проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу. Кожна з робіт робить важливий внесок у теоретичне обґрунтування та методологію оцінки податкових надходжень, пропонуючи різні підходи до цієї проблеми. Однак, спільною проблемою є недостатня увага до практичних аспектів впровадження запропонованих змін в умовах української економіки. Більшість авторів акцентують увагу на довгострокових тенденціях і структурних реформах, але бракує детальних механізмів адаптації цих підходів до швидкозмінних умов. Практичне застосування цих ідей вимагатиме подальших емпіричних досліджень та впровадження на національному рівні. Незважаючи на це, монографії створюють міцну основу для формування ефективної податкової політики, спрямованої на підвищення фіскальної стабільності держави. Фокус на прогнозуванні та оцінці податкових надходжень у контексті бюджетної політики є ключовим аспектом для майбутніх реформ.

Наукові публікації, зокрема статті у фахових журналах, також є важливим джерелом актуальної інформації з проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу. Вони відображають результати емпіричних досліджень, нові методологічні підходи та пропонують сучасні рішення для вдосконалення податкових систем. Завдяки регулярним публікаціям науковці мають можливість обговорювати новітні тенденції, а також реагувати на зміни в законодавчій сфері та економічній політиці держав. Аналіз наукових публікацій дозволяє оцінити динаміку досліджень у цій галузі, а також виявити прогалини і напрями для подальших розробок. Висвітлення проблематики податкових надходжень та їх фіскального потенціалу в наукових публікаціях наведені в табл.1.10.

Таблиця 1.10 – Висвітлення проблематики податкових надходжень та їх фінансового потенціалу в наукових публікаціях

Автор	Назва	Висвітлення проблематики податкових надходжень
Вінницька О. А.	Податкові надходження в системі доходів державного бюджету України	Визначено значення податкових надходжень як основної складової бюджету, підкреслюється важливість стабільної та гнучкої податкової політики для забезпечення фінансової стабільності.
Карпенко В. В.	Формування податкових надходжень бюджету України в аспекті надання публічної інформації	Обговорюється важливість прозорого та доступного надання економічної інформації щодо податкових надходжень для покращення управління податковою політикою та громадського контролю.
Лагодієнко Н. В., Хоренженко В. В., Татаренкова Ю. В.	Ефективність державного планування податкових надходжень	Досліджено чинники, що впливають на податкові надходження, наголошено на необхідності підвищення точності прогнозів податкових надходжень для забезпечення виконання бюджетних зобов'язань.
Голобородько Т. В., Шмагайло С. С.	Дослідження податкових надходжень: держава, галузі, регіони	Розкривається структура податкових надходжень за галузями і регіонами, наголошується на значній частці ПДВ та впливу податкових пільг на економіку.
Духновська Л. М., Величко І. С.	Роль податку на додану вартість у складі надходжень до державного бюджету України	Наголошується на необхідності стимулювання економічного розвитку для підтримки позитивної динаміки надходжень від ПДВ як ключового джерела доходів бюджету.
Абдуллаєва А. Є., Яковенко К. А.	Вплив трансформаційних процесів на податкові надходження державного бюджету	Визначено зв'язок між податковими реформами та зміною обсягів податкових надходжень, наголошено на необхідності постійного вдосконалення податкової політики для підтримки стабільних надходжень до бюджету.
Стець О. В., Зубик А. О.	Моделювання впливу динаміки зміни податкових ставок на доходи державного бюджету	Проведено моделювання залежності між змінами податкових ставок і обсягами податкових надходжень, що допомагає прогнозувати можливі результати змін податкового навантаження.
Тимошенко М. В.	Роль податків в процесі формування та виконання державного бюджету України	Висвітлено залежність ефективності виконання бюджету від податкових надходжень, оцінено вплив окремих груп податків на загальний обсяг доходів бюджету.
Назаркевич І. Б., Шутков А. М.	Роль податків у доходах Державного бюджету України	Визначено ключові фактори, що впливають на зростання податкових надходжень, проаналізовано їх структуру за основними категоріями податків і їх розподіл для бюджетів різних рівнів.
Шірінян Л. В.	Аналіз і прогнозування надходжень до Державного бюджету України від податку на прибуток страхових компаній	Досліджено вплив диференційованого оподаткування на збільшення надходжень від податку на прибуток страхових компаній, що є важливою складовою податкових доходів бюджету.

Джерело: розроблено за даними [38-47]

Вінницька О. А. у своїй роботі «Податкові надходження в системі доходів державного бюджету України» аналізує динаміку податкових надходжень до державного бюджету, підкреслюючи їхню мінливість в умовах війни [38]. Основний акцент зроблено на важливості стабільності та гнучкості податкової політики, що є ключовим чинником для ефективного управління бюджетом. Авторка показує, що податкові надходження становлять близько 75-80% бюджету, що робить їх основним джерелом доходів держави. Вона звертає увагу на необхідність модернізації податкової системи для підвищення її прозорості. Вінницька О. А. пропонує впроваджувати механізми для мінімізації податкових втрат у періоди криз. Вона також наголошує на важливості адаптації фіскальної політики до зовнішніх викликів. Ця публікація дає ґрунтовне розуміння того, як важлива податкова складова для функціонування державного бюджету в умовах нестабільності. Проте в дослідженні не приділено достатньо уваги інструментам прогнозування податкових надходжень. Робота є значущою для розуміння проблеми нестабільності податкових надходжень під час економічних та політичних криз. Загалом публікація підкреслює необхідність більш гнучкого підходу до управління податковими надходженнями в кризові часи.

Карпенко В. В. у статті «Формування податкових надходжень бюджету України в аспекті надання споживачам публічної економічної інформації» детально аналізує, як інформація про податкові надходження доступна для громадськості [39]. Автор звертає увагу на те, що основні фінансові органи країни не завжди забезпечують доступність та прозорість у своїй діяльності. Виявлено численні недоліки в поданні публічної інформації, що ускладнює її використання науковцями та громадянами. У дослідженні наголошується на необхідності вдосконалення механізмів публікації фінансових даних. Пропонується посилити контроль з боку громадськості за податковою інформацією для підвищення прозорості фіскальної політики. Автор також пропонує механізми для покращення подачі даних, що зробить їх зрозумілими та доступними для широкого загалу. Ця стаття є важливим внеском у дискусію про відкритість податкової інформації. Вона розкриває важливість забезпечення доступу до фінансових даних для формування

більш ефективної податкової політики. Однак стаття не містить конкретних пропозицій щодо реальних кроків для покращення цієї ситуації, що залишає певні прогалини в обговоренні.

Лагодієнко Н. В., Хоренженко В. В. та Татаренкова Ю. В. у своїй роботі «Ефективність державного планування податкових надходжень» аналізують процес планування податкових надходжень до бюджету України за період 2017-2019 років [40]. Автори зазначають, що існує розрив між плановими та фактичними показниками податкових надходжень, що свідчить про проблеми в прогнозуванні. Основним викликом для податкового планування є зовнішні кризи, зокрема пандемія, яка значно вплинула на виконання планових показників. Важливим аспектом статті є аналіз факторів, що впливають на динаміку сплати податків. Автори підкреслюють, що підвищення точності прогнозування можливе через детальніший аналіз впливу зовнішніх чинників. Робота надає глибокий огляд причин недоотримання податкових платежів і пропонує рішення для покращення планування. Водночас стаття не приділяє достатньо уваги впливу внутрішніх структурних змін у податковій системі. Незважаючи на це, дослідження є важливим внеском у питання ефективного прогнозування податкових надходжень. Воно дозволяє краще зрозуміти виклики, з якими стикається Україна в контексті планування бюджету.

Голобородько Т. В. та Шмагайло С. С. у своїй роботі «Дослідження податкових надходжень: держава, галузі, регіони» аналізують структуру податкових надходжень у різних регіонах та галузях України [41]. Основна увага приділяється ПДВ, як ключовому джерелу податкових доходів. Автори розглядають регіональні та галузеві розбіжності у сплаті податків, що дозволяє оцінити потенціал різних секторів економіки. Було виявлено, що переробна та добувна промисловість є лідерами у сплаті податків. Важливим аспектом дослідження є аналіз впливу податкових пільг на бюджет. Автори звертають увагу на значний вплив податкових пільг на економіку та фіскальний потенціал. Стаття розкриває важливість ефективного розподілу податкового навантаження між різними секторами економіки. Проте робота не розглядає вплив міжнародних

економічних змін на структуру податкових надходжень. Незважаючи на це, стаття є важливим дослідженням у галузі регіонального та галузевого аналізу податкових надходжень.

Загалом, наукові публікації, присвячені податковим надходженням та їх фіскальному потенціалу, розкривають широкий спектр проблем і викликів для України. Вони висвітлюють важливість податкових надходжень як основного джерела доходів державного бюджету, але також вказують на мінливість і непередбачуваність цих надходжень у кризових умовах. Основними викликами є забезпечення стабільності податкової політики, покращення прогнозування та адаптація до зовнішніх економічних криз. Важливою проблемою також є забезпечення прозорості та доступності інформації про податкові надходження, що впливає на формування громадського контролю та вдосконалення податкової системи. Незважаючи на наявність проблем із виконанням планових показників, наукові публікації пропонують шляхи вдосконалення податкового прогнозування. Окрім того, вони звертають увагу на значний вплив податкових пільг на економіку країни та фіскальний потенціал бюджету. Особлива увага приділяється необхідності модернізації податкової системи, адаптації до викликів війни та економічних криз. Загалом, критичний огляд наукових публікацій свідчить про необхідність комплексного підходу до управління податковими надходженнями для забезпечення стабільного функціонування бюджетної системи України.

Таким чином, критичний огляд наукових публікацій зосередив увагу на значенні податкових надходжень як основного джерела доходів бюджету України, але підкреслив їхню мінливість. Авторами наголошено на необхідності гнучкості податкової політики та вдосконаленні її прозорості. Проблеми прогнозування податкових надходжень залишаються актуальними, враховуючи залежність від макроекономічних чинників. Галузевий і регіональний аналіз надходжень є важливим для кращого розуміння оподаткування в різних секторах. Податкові пільги та їхній вплив на фіскальний потенціал також заслуговують на ретельний аналіз. Огляд показав необхідність подальших досліджень і удосконалення податкового управління для стабільності бюджету.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

2.1 Методика та інструментарій оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень

Методика оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень є важливим інструментом для аналізу здатності держави ефективно мобілізувати фінансові ресурси. Такий аналіз дозволяє оцінити, наскільки податкові надходження відповідають плановим показникам та якою є їхня роль у забезпеченні державного бюджету. Особлива увага приділяється вивченню динаміки та структури податкових надходжень, а також їх взаємозв'язку з макроекономічними факторами. Етапи оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень наведені на рис.2.1.

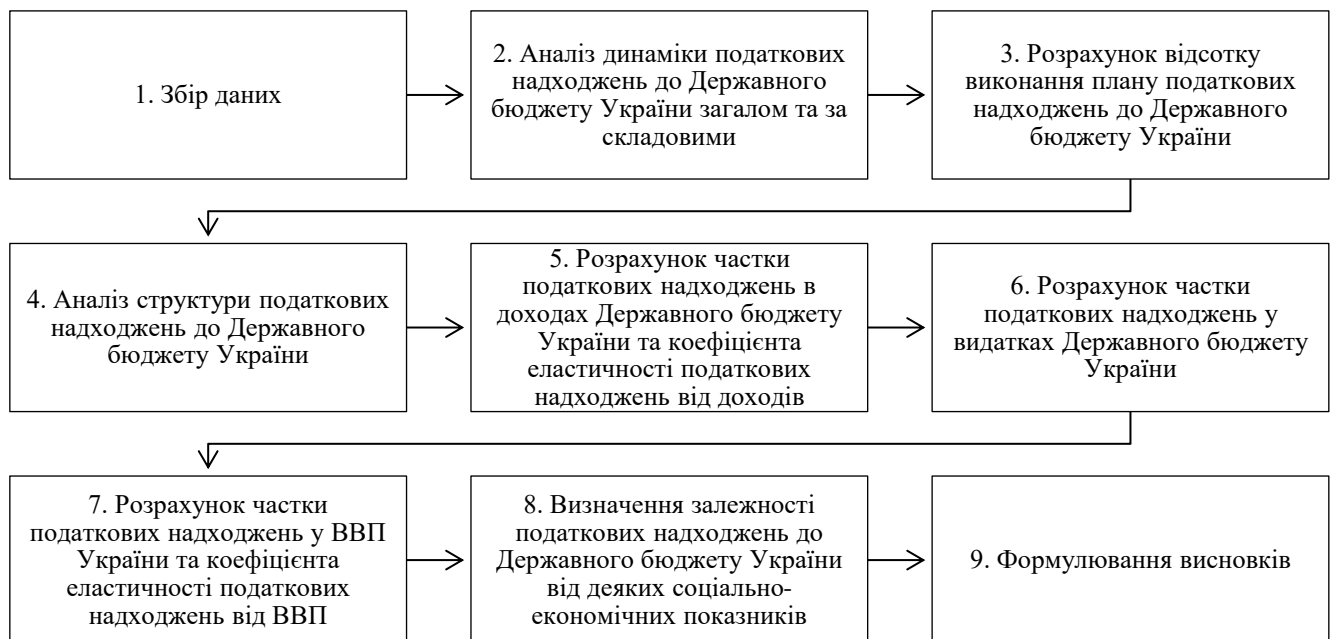

Рисунок 2.1 – Етапи оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України

Джерело: розроблено за даними [33-37]

На першому етапі оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень здійснюється збір даних, що є основою для подальшого аналізу. Збір даних охоплює інформацію про обсяг податкових надходжень, їх розподіл за складовими та періодами. Для цього використовуються офіційні джерела, такі як звіти Міністерства фінансів України, закони України «Про Державний бюджет України» а також бази даних Державного веб-порталу бюджету для громадян «Open budget». Важливою складовою цього етапу є забезпечення надійності та актуальності даних, оскільки будь-які похибки або неточності можуть вплинути на результати аналізу. Дані повинні бути повними і включати інформацію про основні макроекономічні показники, що впливають на формування податкових надходжень. Для більшої точності варто також використовувати показники економічної активності, такі як рівень безробіття, інфляція та динаміка ВВП. Крім того, слід приділити увагу збору історичних даних, що дозволяють провести порівняльний аналіз за кілька років та дають змогу визначити закономірності змін у податкових надходженнях та вплив різних зовнішніх факторів. Також важливо враховувати вплив кризових подій, таких як економічні криз, які можуть суттєво впливати на фіскальний потенціал податкових надходжень. Окрім цього, слід звернути увагу на якість інформаційних систем і баз даних, що використовуються для збору інформації, щоб забезпечити швидкий доступ до необхідних даних. Збір даних є критично важливим етапом, що закладає основу для подальшого аналітичного процесу.

На другому етапі проводиться аналіз динаміки податкових надходжень до Державного бюджету України загалом та за складовими, що дозволяє визначити основні тенденції у їхньому формуванні. Динамічний аналіз охоплює порівняння даних за кілька періодів, що дає змогу виявити зростання чи спад надходжень та їхню залежність від економічних умов. Важливо розглянути, як змінюється обсяг податкових надходжень у розрізі окремих складових, що дозволяє оцінити внесок кожного виду податків у загальну структуру доходів бюджету. Також доцільно проаналізувати, які податкові надходження є найбільш стабільними, а які мають високий рівень коливань у часі. Крім того, необхідно враховувати вплив зовнішніх

факторів, таких як зміни у законодавстві, глобальні економічні процеси або політичні події, які можуть суттєво впливати на динаміку податкових надходжень. Аналітичний інструментарій для цього етапу може включати використання статистичних методів, таких як ланцюгові та базисні прирости, що допомагають глибше зрозуміти зміни у фіскальних показниках. Такий аналіз дозволяє виявити закономірності, що можуть бути корисними для прогнозування податкових надходжень у майбутньому. Цей етап дозволяє краще зрозуміти розвиток податкової системи та її ефективність у наповненні бюджету.

На третьому етапі здійснюється розрахунок відсотку виконання плану податкових надходжень до Державного бюджету України. Цей процес є важливим для оцінки ефективності фіскальної політики та відповідності фактичних надходжень запланованим показникам. Планові показники формуються на основі прогнозів економічного розвитку та очікуваних обсягів податкових надходжень, що залежать від макроекономічних умов. Фактичні показники відображають реальний стан надходжень і можуть суттєво відрізнятись від планових через зміну економічної ситуації або зовнішніх чинників. Для розрахунку відсотку виконання плану необхідно порівняти фактичні надходження з запланованими і визначити відхилення. Такий аналіз дозволяє виявити, чи були виконані заплановані завдання, та оцінити причини можливих відхилень. Наприклад, недовиконання плану може свідчити про уповільнення економічного зростання або неефективність податкової системи, тоді як перевиконання плану може бути результатом економічного зростання або удосконалення механізмів стягнення податків. Крім того, аналіз виконання плану дозволяє коригувати фіскальну політику в майбутніх періодах, враховуючи реальні умови економічного розвитку. Для цього етапу важливо використовувати точні дані та надійні методи обчислення, щоб забезпечити об'єктивність результатів. Відсоток виконання плану податкових надходжень є важливим показником, який впливає на оцінку фіскальної стабільності держави та її здатність виконувати свої фінансові зобов'язання.

На четвертому етапі проводиться аналіз структури податкових надходжень до Державного бюджету України, що дозволяє оцінити внесок різних податків у

загальний обсяг доходів. Структурний аналіз є важливим для розуміння того, які податки є основними джерелами доходів і як їхня частка змінюється у часі. Аналіз структури надходжень допомагає також виявити можливі ризики для стабільності бюджетних доходів і розробити стратегії для їх мінімізації.

На п'ятому етапі розраховується частка податкових надходжень у доходах Державного бюджету України та коефіцієнт еластичності податкових надходжень від доходів. Частка податкових надходжень є важливим показником, що дозволяє оцінити, наскільки держава залежить від податкових надходжень як джерела фінансування своїх видатків. Цей показник допомагає також зрозуміти структуру державних доходів, зокрема визначити, чи є податки основним джерелом надходжень, чи бюджет спирається на інші джерела, такі як позики або зовнішні надходження. Аналіз частки податкових надходжень у загальному обсязі доходів дозволяє також виявити, як зміни у податковій системі або економічній активності впливають на фінансову стабільність країни. Розрахунок коефіцієнта еластичності податкових надходжень від доходів дає змогу визначити, наскільки зміна загальних доходів впливає на податкові надходження. Цей коефіцієнт показує чутливість податкової системи до змін у доходах населення та бізнесу, що є важливим для прогнозування майбутніх надходжень і планування бюджетної політики. Висока еластичність вказує на залежність податкових надходжень від економічного зростання, тоді як низька еластичність може свідчити про стабільність податкової системи, незалежно від змін у доходах. Важливо враховувати і те, як державна політика та зовнішні фактори, такі як інфляція або валютні коливання, можуть впливати на цей коефіцієнт. Таким чином, аналіз частки податкових надходжень і коефіцієнта еластичності дозволяє отримати комплексну картину залежності бюджету від податкових джерел.

На шостому етапі здійснюється розрахунок частки податкових надходжень у видатках Державного бюджету України. Цей показник дозволяє оцінити, наскільки податкові надходження здатні покрити потреби у фінансуванні державних видатків. Важливо враховувати, що видатки держави включають як поточні витрати на забезпечення державних послуг, так і капітальні інвестиції, що

спрямовані на розвиток інфраструктури або соціальних програм. Частка податкових надходжень у видатках бюджету відображає фінансову спроможність держави виконувати свої функції за рахунок власних ресурсів. Якщо ця частка є недостатньою, держава може бути змушена звертатися до зовнішнього фінансування або залучення позик, що може збільшувати бюджетний дефіцит і державний борг. Аналіз цього показника дозволяє також оцінити ефективність податкової системи у покритті видатків та визначити, наскільки бюджет залежить від податкових надходжень. Важливим аспектом є те, як зміни у податковій політиці або економічній активності впливають на здатність бюджету покривати видатки. Наприклад, зменшення податкових ставок або сповільнення економічного зростання може призвести до зниження частки податкових надходжень у видатках. Такий аналіз допомагає уряду ухвалювати обґрунтовані рішення щодо податкової політики та планування бюджетних видатків. Розрахунок цього показника дозволяє також оцінити довгострокову стійкість державних фінансів та потенціал для зменшення дефіциту бюджету.

На сьомому етапі здійснюється розрахунок частки податкових надходжень у ВВП України та коефіцієнта еластичності податкових надходжень від ВВП. Цей показник є важливим для оцінки фіскальної політики держави та її впливу на економічну активність. Частка податкових надходжень у ВВП показує, яку частку національного багатства держава стягує у вигляді податків, що дає змогу оцінити рівень податкового навантаження на економіку. Висока частка податкових надходжень може свідчити про значне податкове навантаження на бізнес і населення, що може негативно впливати на економічну активність. Натомість низька частка може вказувати на недостатню податкову базу або неефективність податкової системи. Розрахунок коефіцієнта еластичності податкових надходжень від ВВП дозволяє визначити, наскільки зміни у ВВП впливають на податкові надходження. Цей показник відображає чутливість податкових надходжень до змін в економічному зростанні та може бути використаний для прогнозування майбутніх доходів бюджету. Висока еластичність свідчить про те, що податкові надходження значною мірою залежать від економічного зростання, що робить їх

вразливими до змін у ВВП. Аналіз цього показника дозволяє уряду оцінити ефективність податкової системи у мобілізації ресурсів для фінансування державних витрат. Він також дає змогу визначити, чи є податкова система збалансованою та чи сприяє вона економічному зростанню. Таким чином, розрахунок частки податкових надходжень у ВВП і коефіцієнта еластичності є важливим інструментом для оцінки фіскальної політики та планування бюджету.

На восьмому етапі визначається залежність податкових надходжень до Державного бюджету України від деяких соціально-економічних показників, таких як індекс інфляції, рівень безробіття та девальвація гривні по відношенню до долара, шляхом побудови парних лінійних регресій. Цей етап дозволяє виявити ключові взаємозв'язки між податковими надходженнями та змінами в економіці. Наприклад, інфляція може призводити до збільшення номінальних податкових надходжень, але водночас знижувати їхню реальну вартість. Аналіз впливу безробіття дозволяє оцінити, як зниження рівня зайнятості впливає на зменшення податкових надходжень через скорочення доходів населення. Девальвація гривні може впливати на збільшення надходжень від податків на експорт та імпорт, але водночас підвищувати інфляційні ризики. Використання парних лінійних регресій дозволяє встановити прямий взаємозв'язок між кожним із цих факторів та податковими надходженнями. На додаток до цього, на основі результатів парних регресій можна побудувати множинну регресію, яка дасть змогу одночасно врахувати вплив кількох факторів на податкові надходження. Множинна регресія дозволяє побачити більш комплексну картину залежностей та сприяє точнішому прогнозуванню надходжень. Такий підхід до аналізу дозволяє виявити не лише загальні тенденції, але й специфічні фактори, що впливають на податкові надходження у конкретних умовах. Це сприяє покращенню управління податковою системою та прийняттю стратегічних рішень для забезпечення стабільності державних фінансів.

На дев'ятому етапі відбувається формулювання висновків на основі проведеного аналізу фіскального потенціалу податкових надходжень та їхньої залежності від соціально-економічних показників. Цей етап є заключним у

методиці та спрямований на підсумовування результатів оцінювання, а також визначення ключових висновків, що можуть бути використані для ухвалення подальших рішень. Формулювання висновків передбачає узагальнення отриманих даних щодо частки податкових надходжень у доходах і видатках Державного бюджету, еластичності від ВВП та доходів, а також впливу макроекономічних факторів, таких як інфляція, безробіття та валютні коливання. Важливим елементом на цьому етапі є визначення тенденцій, що були виявлені під час аналізу, та їхнього потенційного впливу на майбутнє бюджетне планування. Крім того, висновки мають на меті оцінити, наскільки ефективною є податкова система у контексті забезпечення державних потреб, та визначити можливі напрями її удосконалення. Висновки також можуть включати рекомендації щодо коригування податкової політики для досягнення кращих фінансових результатів і зменшення залежності бюджету від зовнішніх факторів. Важливим аспектом на цьому етапі є визначення ризиків для бюджету, що можуть виникнути внаслідок зовнішніх шоків або змін у макроекономічному середовищі. Загалом, дев'ятий етап спрямований на систематизацію отриманих результатів та їх практичне застосування для підвищення ефективності бюджетного планування.

Таким чином, методика оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень включає кілька ключових етапів, що забезпечать всебічний аналіз. Збір і аналіз даних дозволять оцінити динаміку надходжень та відповідність плановим показникам. Важливою частиною методики є розрахунок еластичності податкових надходжень від ВВП та доходів, що надасть змогу визначити гнучкість системи щодо змін у макроекономічних умовах. Використання регресійного аналізу для оцінки залежності податкових надходжень від соціально-економічних показників дозволить виявити важливі закономірності. Множинна регресія поглибить аналіз, надаючи комплексне уявлення про взаємозв'язки між різними факторами. Застосування цієї методики спрямоване на підвищення ефективності бюджетного планування та управління фінансами.

2.2 Динаміка та структура податкових надходжень до Державного бюджету України

Податкові надходження до Державного бюджету України є ключовим джерелом фінансування державних видатків та підтримки економічної стабільності. Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України наведена в табл.2.1.

Таблиця 2.1 – Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Рік	Податкові надходження, млн. грн.	Ланцюговий приріст		Базисний приріст	
		абсолютний, млн. грн.	відносний, %	абсолютний, млн. грн.	відносний, %
2018	753816	-	-	-	-
2019	799776	45960	6,10	45960	6,10
2020	851116	51340	6,42	97300	12,91
2021	1107091	255975	30,08	353275	46,86
2022	949764	-157327	-14,21	195948	25,99
2023	1203544	253780	26,72	449728	59,66

Джерело: розроблено за даними [48]

З табл.2.1 бачимо, що у 2019 році податкові надходження зросли до 799776 млн грн, що склало приріст на 45960 млн грн або 6,1%. Це зростання можна пояснити поступовим відновленням економіки. У 2020 році темп приросту був дещо вищим – 6,42%, що склало 851116 млн грн. Хоча 2020 рік був позначений пандемією COVID-19, введення нових податкових заходів допомогли зберегти позитивну динаміку. У 2021 році податкові надходження значно збільшилися і досягли 1107091 млн грн, що склало приріст у 30,08%. Це різке зростання пояснюється відновленням економічної діяльності після пандемії, збільшенням експортно-імпортних операцій та новими фіскальними ініціативами уряду. Однак у 2022 році, внаслідок війни та різкого зниження економічної активності, податкові надходження знизилися до 949764 млн грн, що склало спад на 14,21%. Цей спад пояснюється закриттям підприємств, скороченням інвестицій та погіршенням торговельних відносин. У 2023 році спостерігається значне відновлення

податкових надходжень до 1203544 млн грн, що становить приріст на 26,72% та відображає стабілізацію економіки, запровадження нових податкових пільг для бізнесу, а також відновлення діяльності в ключових секторах економіки. Позитивний тренд у 2023 році свідчить про активні заходи з боку держави, спрямовані на поліпшення податкової системи та детінізацію економіки. У загальному підсумку, період з 2018 по 2023 рік показує нестабільність динаміки податкових надходжень, зумовлену впливом як зовнішніх факторів (пандемія, війна), так і внутрішніх політичних рішень.

Відсоток виконання плану податкових надходжень до Державного бюджету України наведений на рис.2.2.

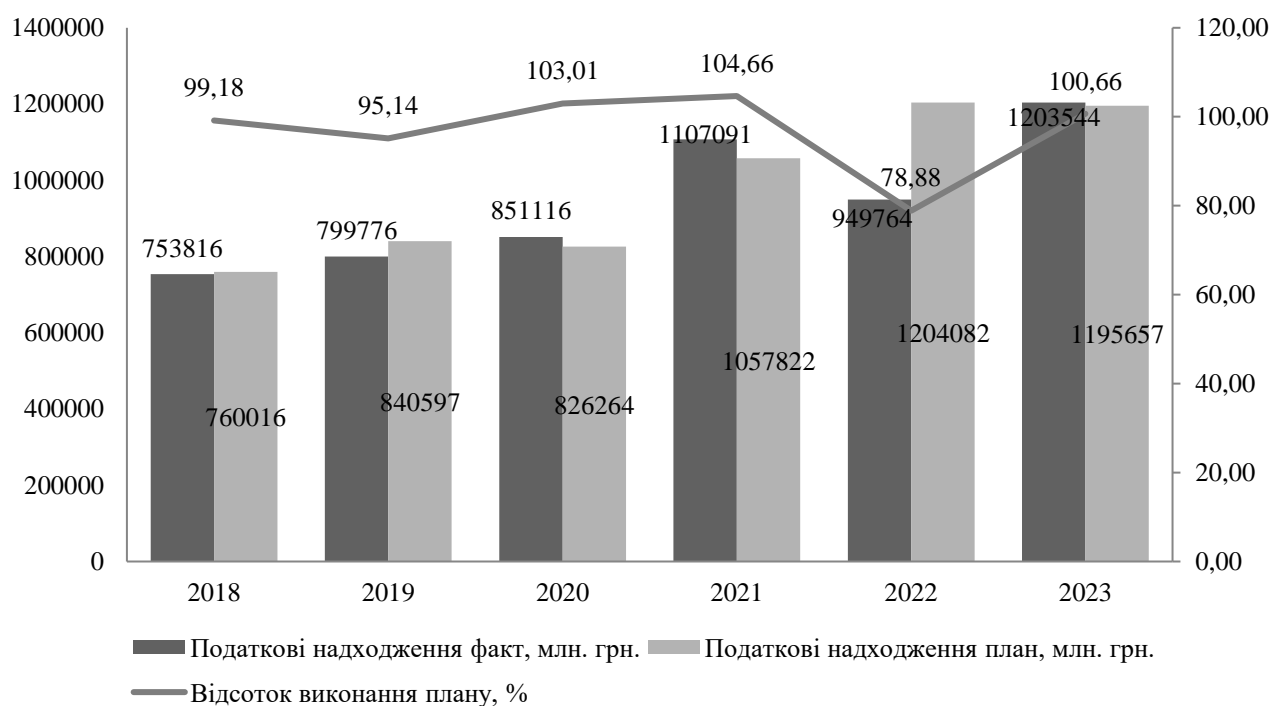

Рисунок 2.2 – Відсоток виконання плану податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48]

З рис.2.2 бачимо, що у 2018 році план податкових надходжень був виконаний на 99,18%, що свідчить про майже повну відповідність фактичних показників запланованим та вказує на стабільний рівень збору податків у порівнянні з затвердженими показниками, з невеликим відхиленням через коливання економічної активності. У 2019 році фактичні надходження становили

лише 95,14% від запланованих, що свідчить про недовиконання плану. Така ситуація зумовлена завищеними очікуваннями уряду, а також економічними труднощами в окремих галузях, що не дозволило досягти планових показників. У 2020 році ситуація значно покращилася, і фактичні надходження склали 103,01% від плану, що пояснюється введенням нових податкових заходів, які покращили збір податків навіть під час пандемії. У 2021 році продовжилось позитивне виконання плану – 104,66%, що вказує на відновлення економіки та посилення державного контролю над виконанням податкових зобов'язань. Проте у 2022 році відсоток виконання плану різко знизився до 78,88%, що пояснюється негативними наслідками війни, закриттям підприємств та зниженням економічної активності. Це значне недовиконання плану стало результатом серйозного економічного спаду та втрат через військові дії. Багато підприємств припинили свою діяльність, що суттєво скоротило базу оподаткування, водночас держава не змогла зібрати достатньо ресурсів для виконання плану. У 2023 році спостерігається відновлення – фактичні надходження склали 100,66% від плану, що свідчить про ефективну реакцію уряду на кризу, запровадження податкових стимулів та поступове відновлення економічної діяльності. Це свідчить про стабілізацію економічної ситуації, адаптацію до нових умов війни та покращення податкового адміністрування. Важливим чинником такого результату стало збільшення державної підтримки бізнесу, що позитивно вплинуло на виконання податкових зобов'язань. Загалом, аналіз виконання плану за ці роки показує нестабільність у досягненні запланованих податкових надходжень, що зумовлено як економічними кризами, так і ефективністю заходів державного регулювання.

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за складовими наведена в табл.2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за складовими за 2018-2023 рр.

Складова	2018, млн. грн.	2019, млн. грн.	2020, млн. грн.	2021, млн. грн.	2022, млн. грн.	2023, млн. грн.	Базисний приріст	
							абсолютний, млн. грн.	відносний, %
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	188624	217040	225976	285307	265477	350782	162158	85,97
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	45266	46747	52476	80749	85365	60328	15062	33,27
Внутрішні податки на товари та послуги	493361	502048	538896	689940	569354	748144	254783	51,64
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	27077	30086	30461	38177	26246	40559	13482	49,79
Збори на паливно-енергетичні ресурси	6	1	1	1	0	0	-6	-100,00
Інші податки та збори	505	3854	3306	3917	3322	3731	3226	638,81
Разом податкові надходження	753816	799776	851116	1107091	949764	1203544	449728	59,66

Джерело: розроблено за даними [48]

Наведена в табл.2.2 динаміка дозволяє детально розглянути структуру доходів бюджету за різними видами податків. У період з 2018 по 2023 рр. найбільший приріст продемонстрували податки на доходи, прибуток і ринкову вартість, які зросли з 188624 млн грн у 2018 р. до 350782 млн грн у 2023 р., що складає базисний приріст на 85,97% та відображає підвищення доходів підприємств та населення, а також ефективніше стягнення цих податків. Рентна плата за використання природних ресурсів збільшилася менш значно – на 33,27%, досягнувши 60328 млн грн у 2023 р., що вказує на обмежене використання природних ресурсів. Внутрішні податки на товари та послуги також демонструють

значний приріст на 51,64%, досягнувши 748144 млн грн у 2023 р., що свідчить про підвищену споживчу активність. Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції зросли на 49,79%, досягнувши 40559 млн грн, що свідчить про зростання обсягів торгівлі, незважаючи на кризові періоди. Збори на паливно-енергетичні ресурси зникли з бюджету, що відображає зміни у структурі економіки та зменшення видобутку та споживання таких ресурсів. Інші податки та збори значно зросли на 638,81%, хоча їхній внесок у загальну структуру податкових надходжень є невеликим. Загальний базисний приріст податкових надходжень за цей період становить 59,66%, що є досить значним з огляду на виклики, з якими стикнулася Україна.

Структура податкових надходжень до Державного бюджету України наведена на рис.2.2 та на рис.2.3.

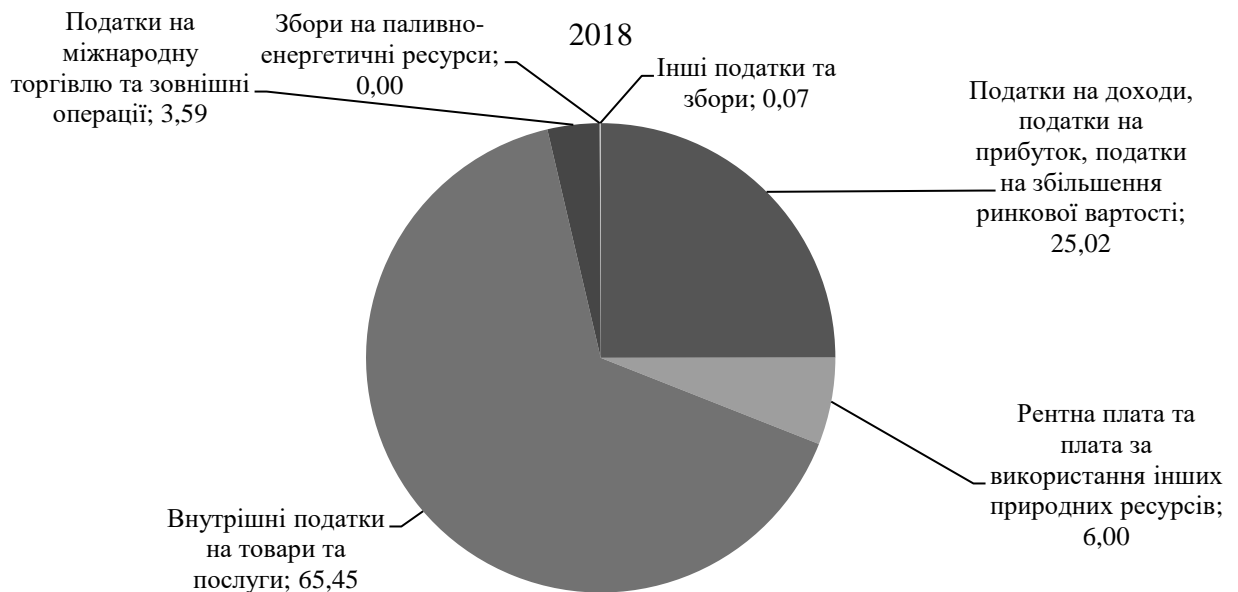

Рисунок 2.2 – Структура податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018 р., %

Джерело: розроблено за даними [48]

Як бачимо з рис.2.2, у 2018 р. основну частку бюджету становили внутрішні податки на товари та послуги – 65,45%, що відображає значну залежність бюджету від споживчих витрат та товарообігу. Податки на доходи та прибуток становили 25,02%, займаючи друге місце у структурі. Рентна плата та плата за використання

природних ресурсів склала 6,00%, що відображає незначний внесок цієї складової в загальні доходи бюджету. Податки на міжнародну торгівлю становили 3,59%, а інші податки та збори – лише 0,07%.

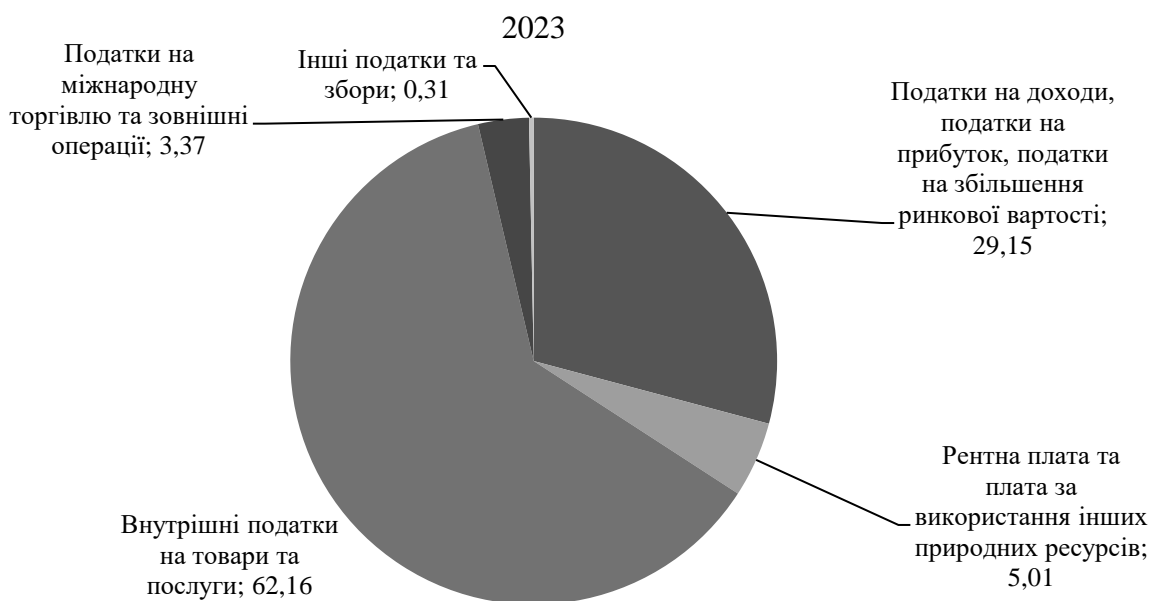

Рисунок 2.3 – Структура податкових надходжень до Державного бюджету України за 2023 р., %

Джерело: розроблено за даними [48]

Як бачимо з рис.2.3, у 2023 р. структура дещо змінилася: частка податків на доходи та прибуток зросла до 29,15%, що свідчить про зростання ролі цих податків в умовах війни. Внутрішні податки на товари та послуги знизилися до 62,16%, хоча вони залишаються головним джерелом доходів. Частка рентної плати знизилася до 5,01%, що свідчить про меншу експлуатацію природних ресурсів у складних умовах. Податки на міжнародну торгівлю зменшилися до 3,37%, відображаючи труднощі в експортно-імпортних операціях під час війни. Інші податки та збори зросли до 0,31%, що може свідчити про запровадження нових механізмів оподаткування або ефективніше їх адміністрування.

Окремо проаналізуємо динаміку внутрішніх податків на товари та послуги, як основної складової податкових надходжень до Державного бюджету України (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка внутрішніх податків на товари та послуги до Державного бюджету України за складовими за 2018-2023 рр.

Складова	2018, млн. грн.	2019, млн. грн.	2020, млн. грн.	2021, млн. грн.	2022, млн. грн.	2023, млн. грн.	Базисний приріст	
							абсолютний, млн. грн.	відносний, %
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	71144	69897	80449	82858	60699	92584	21440	30,14
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів	47709	53461	57847	79593	41654	74763	27054	56,71
Податок на додану вартість з вироблених в Україні товарів з урахуванням бюджетного відшкодування	79131	88930	126487	155775	213948	214639	135508	171,25
Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів	295377	289760	274113	380714	253053	366158	70781	23,96
Разом внутрішні податки на товари та послуги	493361	502048	538896	689940	569354	748144	254783	51,64

Джерело: розроблено за даними [48]

Як бачимо з табл.2.3, у 2018 р. загальний обсяг внутрішніх податків на товари та послуги становив 493361 млн грн, з яких найбільшу частку складав ПДВ з ввезених товарів – 295377 млн грн. У 2019 р. внутрішні податки зросли до 502048 млн грн, що можна пояснити підвищенням економічної активності та збільшенням споживчого попиту. Зокрема, зростання акцизного податку з ввезених підакцизних товарів на 53461 млн грн відображає активізацію зовнішньоекономічної діяльності. У 2020 р. податки продовжили зростати, досягнувши 538896 млн грн, що частково пояснюється підвищенням акцизів і ПДВ на внутрішньому ринку, попри виклики пандемії. У 2021 р. відбулося значне зростання внутрішніх податків до 689940 млн грн, що можна пов'язати зі збільшенням податку на додану вартість з ввезених товарів, який досяг 380714 млн грн. Водночас зростання акцизного податку на

вироблені в Україні товари було незначним, лише на 82858 млн грн. У 2022 р. внутрішні податки впали до 569354 млн грн, зокрема через зниження ПДВ з імпорту до 253053 млн грн, що можна пояснити впливом війни та зниженням імпорту. У 2023 р. спостерігається значне відновлення внутрішніх податків до 748144 млн грн, що можна пов'язати із стабілізацією економіки. Найбільше зростання у 2023 р. припало на ПДВ з вироблених в Україні товарів, який збільшився на 171,25%, що свідчить про відновлення внутрішнього виробництва та зростання попиту. Акцизний податок з ввезених товарів також зріс до 74763 млн грн, що відображає часткове відновлення імпорту. Загальний базисний приріст внутрішніх податків за цей період склав 51,64%, що вказує на значну динаміку, незважаючи на економічні потрясіння.

Структура внутрішніх податків на товари та послуги до Державного бюджету України наведена на рис.2.4 та на рис.2.5.

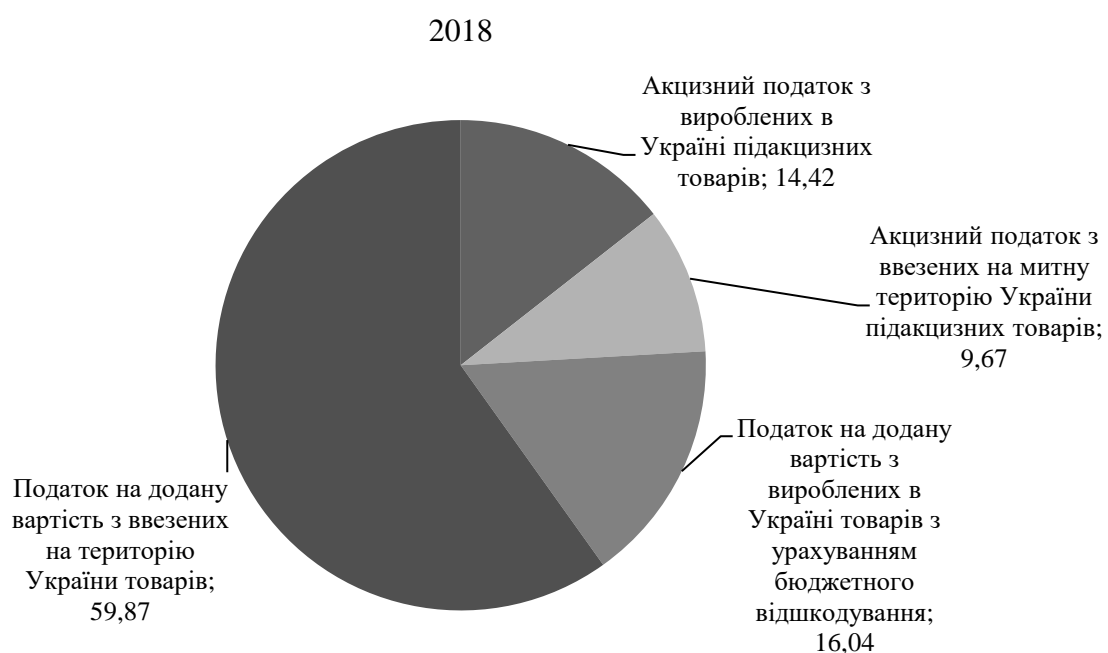

Рисунок 2.4 – Структура внутрішніх податків на товари та послуги до Державного бюджету України за 2018 р., %

Джерело: розроблено за даними [48]

Як бачимо з рис.2.4, у 2018 р. в структурі внутрішніх податків домінував податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів, який складав

59,87% від загальної суми податків, що вказує на високу залежність бюджету від імпорту та відображає активний зовнішньоекономічний обіг і значну частку імпортованих товарів на ринку. Акцизний податок з вироблених в Україні товарів склав 14,42%, що також свідчить про значну частку внутрішнього виробництва підакцизних товарів. ПДВ з внутрішнього виробництва склав 16,04%, що вказує на відносно низьку частку внутрішнього ринку у формуванні бюджетних доходів. Частка акцизу з ввезених товарів була на рівні 9,67%.

Рисунок 2.5 – Структура внутрішніх податків на товари та послуги до Державного бюджету України за 2023 р., %

Джерело: розроблено за даними [48]

Як бачимо з рис.2.5, у 2023 р. структура суттєво змінилася. ПДВ з ввезених товарів зменшив свою частку до 48,94%, що відображає зменшення залежності від імпорту через зниження обсягів міжнародної торгівлі через війну. Натомість частка ПДВ з внутрішніх товарів зросла до 28,69%, що свідчить про розвиток внутрішнього виробництва та збільшення споживчого попиту на національному рівні. Частка акцизного податку з вироблених в Україні товарів знизилася до 12,38%, що відображає зменшення виробництва підакцизних товарів, можливо через руйнування підприємств під час війни. Акцизний податок з ввезених товарів

незначно зріс до 9,99%, залишаючись на відносно стабільному рівні. Зміни у структурі внутрішніх податків демонструють адаптацію економіки до нових умов та перерозподіл джерел доходів бюджету з акцентом на внутрішній ринок.

Таким чином, аналіз динаміки та структури податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2023 роки вказує на значні коливання через економічні та військові чинники. Після стабільного зростання до 2021 року, у 2022 році відбулося падіння податкових надходжень через вплив війни. Однак у 2023 році спостерігається відновлення, зокрема зростання внутрішніх податків та ПДВ з вироблених товарів. Структура надходжень змістилася в бік внутрішнього ринку, що вказує на поступове відновлення економіки. Акцизні податки знижуються, що свідчить про проблеми у виробництві підакцизних товарів. Загалом, бюджет України адаптується до нових умов, демонструючи стійкість у складних умовах.

2.3 Оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України

Фіскальний потенціал податкових надходжень до Державного бюджету України є одним із ключових показників фінансової стійкості держави. Він визначає здатність країни забезпечувати стабільні доходи бюджету через систему оподаткування та ефективність податкової політики. Протягом 2018-2023 років відбулися суттєві зміни в структурі та динаміці податкових надходжень, що пов'язані з економічними викликами та реформами. Особливо помітні зміни були спричинені економічними кризами та впливом військових дій, що почалися в 2022 році. Аналіз цих змін дозволяє оцінити, наскільки гнучкою є система державних фінансів у відповідь на зовнішні та внутрішні фактори. Важливо розглянути не лише абсолютні показники податкових надходжень, але й їхню частку в загальних доходах бюджету, видатках та ВВП.

Визначимо частку податкових надходжень в доходах Державного бюджету України (рис.2.6).

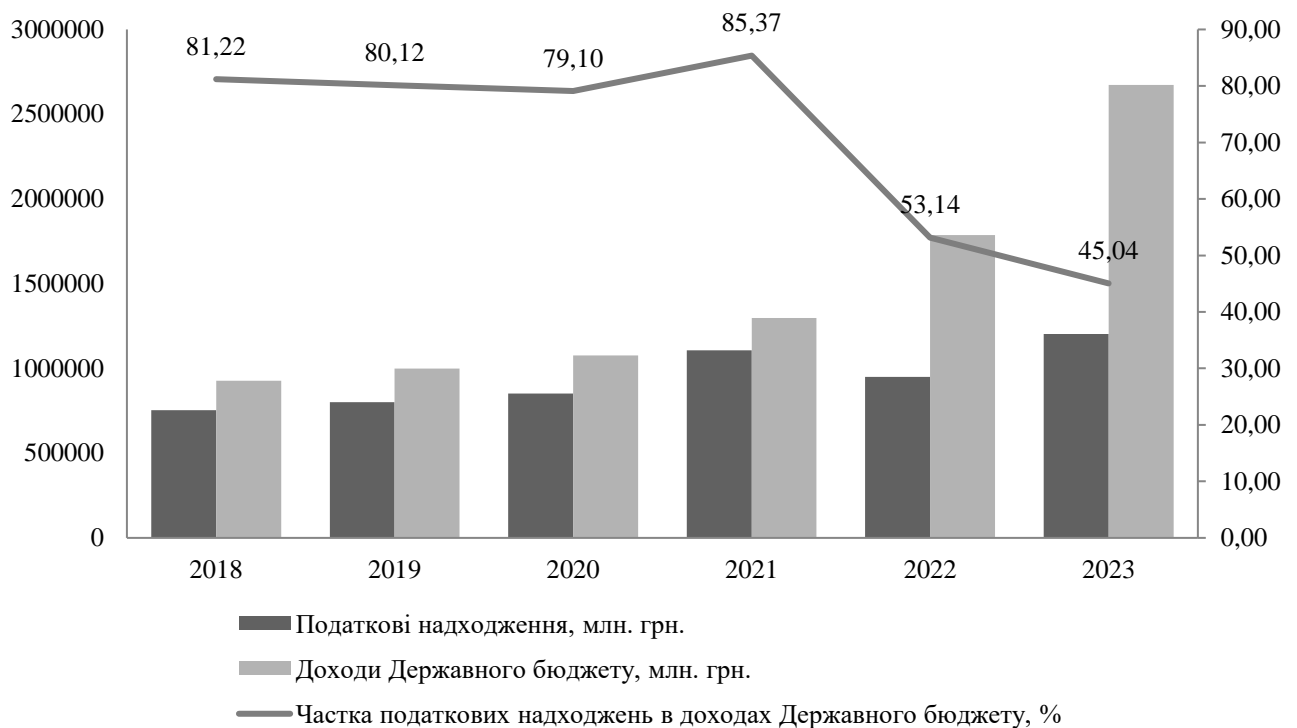

Рисунок 2.6 – Частка податкових надходжень в доходах Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48]

Рис.2.6 демонструє динаміку податкових надходжень як частки від загальних доходів Державного бюджету України. У 2018 році податкові надходження становили 81,22% від загальних доходів бюджету, що свідчить про значну залежність державних фінансів від податків. У 2019 році частка дещо знизилася до 80,12%, але залишалася на стабільному рівні, незважаючи на зростання абсолютних показників як податкових надходжень, так і доходів бюджету. У 2020 році ця тенденція продовжилася – частка знизилася до 79,10%, що свідчить про незначні зміни в структурі доходів бюджету, хоча економічна криза, спричинена пандемією, вплинула на зниження темпів зростання податкових надходжень. Проте у 2021 році частка податкових надходжень зросла до 85,37%, що є результатом покращення економічної ситуації та ефективнішої роботи податкових органів. Цей рік відзначився рекордним рівнем податкових надходжень

як відсотка від загальних доходів бюджету за досліджуваний період. У 2022 році спостерігається значне падіння до 53,14%, що, безперечно, пов'язане з початком повномасштабної війни та суттєвим збільшенням інших джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги та кредитів. Державний бюджет у цей період значно зріс, але податкові надходження не могли відповідати такому темпу через економічний спад і руйнування бізнесу. У 2023 році частка податкових надходжень продовжила знижуватися, досягнувши 45,04%, що є найнижчим показником за весь період. Це відображає подальше зростання залежності від зовнішніх запозичень та допомоги, тоді як внутрішні податкові надходження не встигають за зростанням доходів бюджету. Загалом, зростання бюджетних доходів у 2022-2023 роках здебільшого відбулося не за рахунок податків, а завдяки іншим джерелам фінансування, зокрема міжнародній підтримці та зовнішнім запозиченням.

Розрахуємо коефіцієнт еластичності податкових надходжень від доходів Державного бюджету України (табл.2.4).

Таблиця 2.4 – Коефіцієнт еластичності податкових надходжень від доходів Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Рік	Податкові надходження, млн. грн.	Приріст, %	Доходи Державного бюджету, млн. грн.	Приріст, %	Коефіцієнт еластичності податкових надходжень від доходів Державного бюджету
2018	753816	-	928108	-	-
2019	799776	6,10	998279	7,56	0,81
2020	851116	6,42	1076017	7,79	0,82
2021	1107091	30,08	1296853	20,52	1,47
2022	949764	-14,21	1787396	37,83	-0,38
2023	1203544	26,72	2671998	49,49	0,54

Джерело: розроблено за даними [48]

Табл.2.4 аналізує, як змінювалися податкові надходження відносно доходів Державного бюджету через коефіцієнт еластичності. У 2019 році коефіцієнт еластичності становив 0,81, що вказує на те, що темпи зростання податкових надходжень були повільнішими за темпи зростання доходів бюджету. У 2020 році цей коефіцієнт незначно зріс до 0,82, що свідчить про збереження тенденції

повільнішого зростання податкових надходжень порівняно з доходами бюджету. Проте, у 2021 році коефіцієнт різко зріс до 1,47, що вказує на суттєве підвищення ефективності податкової системи та покращення економічних умов. Це є наслідком економічного відновлення після пандемії та посилення фіскальних заходів. У 2022 році коефіцієнт еластичності став від'ємним і дорівнював -0,38, що є свідченням різкого падіння податкових надходжень на тлі війни та загального зростання бюджетних доходів завдяки зовнішнім джерелам. Це один із найважливіших сигналів про те, що війна кардинально змінила структуру бюджетних доходів, і податкова база країни значно звузилася через руйнування економіки. У 2023 році коефіцієнт еластичності відновився до рівня 0,54, що є позитивним зрушенням після кризи 2022 року, але все ще показує відставання темпів зростання податкових надходжень від темпів зростання загальних доходів бюджету. Це свідчить про поступове відновлення економічної активності, але ще недостатнє для досягнення стабільного рівня податкових надходжень. Загалом, хоча податкові надходження зростають, їхня еластичність все ще не є достатньо високою для повноцінного фінансування бюджету без зовнішньої підтримки. Цей період характеризується значною залежністю від інших джерел доходів бюджету, що знижує фіскальну автономію країни. У підсумку, коефіцієнт еластичності свідчить про обмежену здатність податкової системи реагувати на зміни в доходах бюджету, особливо в умовах війни та економічної нестабільності.

Визначимо частку податкових надходжень у видатках Державного бюджету України (рис.2.7).

Рис.2.7 аналізує частку податкових надходжень у видатках Державного бюджету, що є важливим показником здатності країни фінансувати свої витрати за рахунок власних доходів. У 2018 році податкові надходження покривали 76,46% видатків бюджету, що свідчить про досить високий рівень фіскальної самостійності.

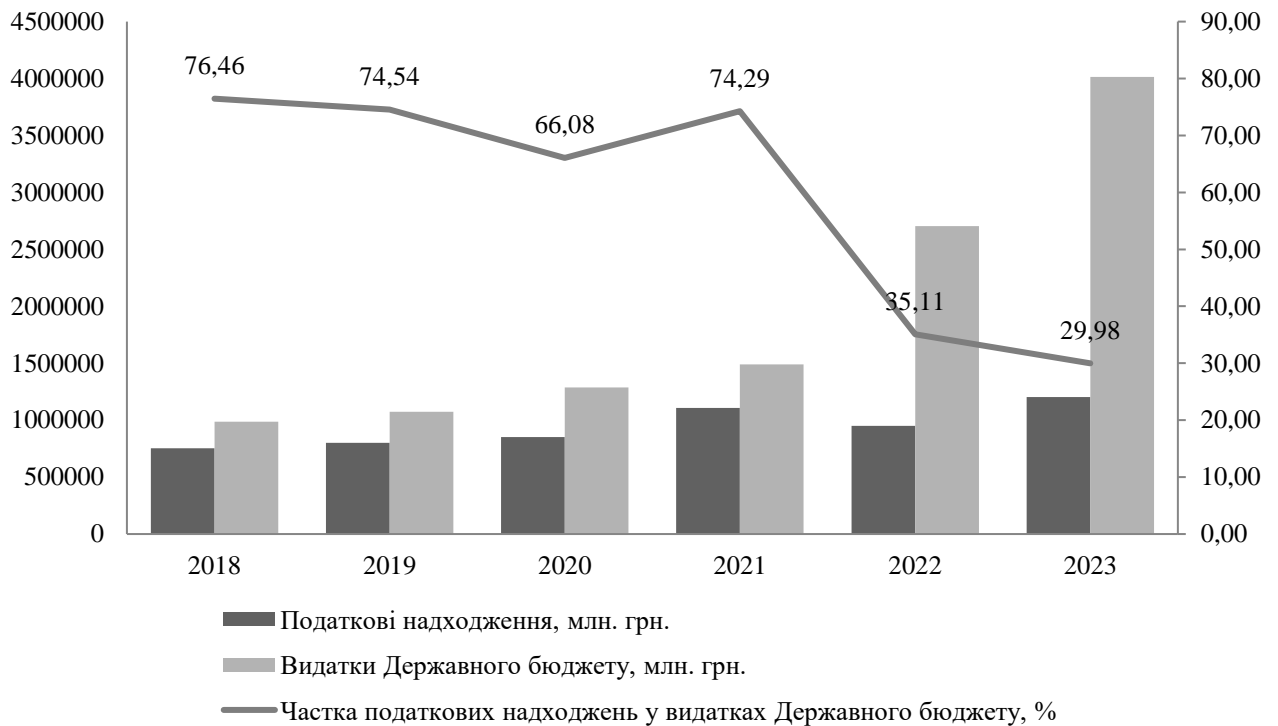

Рисунок 2.7 – Частка податкових надходжень у видатках Державного бюджету України за 2018-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48]

У 2019 році частка податкових надходжень у видатках дещо знизилася до 74,54%, що відображає незначне збільшення бюджетних витрат порівняно з темпами зростання податкових надходжень. У 2020 році спостерігається подальше зниження цього показника до 66,08%, що пояснюється зростанням видатків на соціальні програми та підтримку економіки під час пандемії. Попри зростання податкових надходжень у цей період, вони не змогли повністю покрити зростаючі видатки держави. У 2021 році частка податкових надходжень у видатках дещо зросла до 74,29%, що свідчить про покращення ситуації зі збиранням податків та стабілізацію видатків після кризи 2020 року. Однак у 2022 році спостерігається різке падіння цього показника до 35,11%, що є результатом суттєвого збільшення бюджетних витрат, пов'язаних з війною. Цей рік став переломним для фіскальної політики України, оскільки війна вимагала значних додаткових ресурсів для оборони та підтримки економіки, а податкові надходження не могли відповідати таким зростаючим потребам. У 2023 році частка податкових надходжень у

видатках знизилася ще більше — до 29,98%, що свідчить про критичну ситуацію з фінансуванням видатків за рахунок власних доходів. Це відображає ще більше збільшення видатків бюджету через тривалу війну та потребу у зовнішньому фінансуванні. Значне зростання видатків при стабільно високому рівні податкових надходжень свідчить про те, що внутрішні податкові ресурси не здатні покрити навіть третину державних витрат. Загалом фінансова система країни в 2022-2023 роках функціонувала переважно за рахунок зовнішньої допомоги та запозичень, що створює додаткові ризики для фіскальної стабільності в майбутньому.

Визначимо частку податкових надходжень у ВВП (рис.2.8).

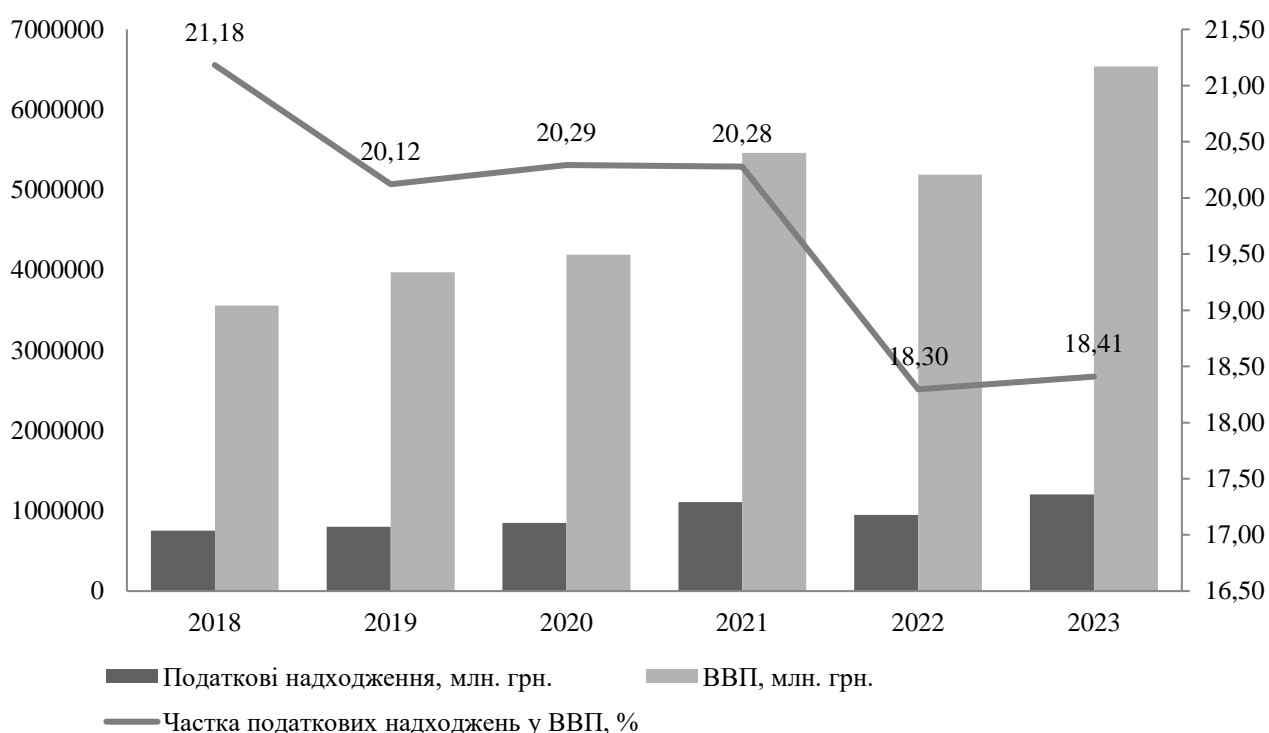

Рисунок 2.8 – Частка податкових надходжень у ВВП України за 2018-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48, 49]

Рис.2.8 демонструє частку податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті України за період 2018-2023 років. У 2018 році частка податкових надходжень у ВВП становила 21,18%, що є досить високим показником і свідчить про значну роль податків. У 2019 році цей показник знизився до 20,12%, попри зростання абсолютного рівня податкових надходжень, що пов'язано зі

швидшими темпами зростання ВВП порівняно з темпами зростання податкових надходжень. У 2020 році частка податкових надходжень у ВВП зросла до 20,29%, що відображає стабільність податкової системи на тлі пандемії та пов'язаних з нею економічних потрясінь. Проте у 2021 році частка податкових надходжень залишилася майже незмінною і становила 20,28%, що свідчить про синхронне зростання податкових надходжень і ВВП. У 2022 році спостерігається значне зниження частки податкових надходжень у ВВП до 18,30%, що пояснюється негативним впливом війни на економіку та зниженням податкових надходжень через руйнування бізнесу та скорочення економічної активності. Попри це, в 2023 році частка податкових надходжень у ВВП дещо зросла до 18,41%, що вказує на початок відновлення економіки та стабілізацію податкових надходжень. Однак це зростання було незначним і не компенсувало втрат попереднього року. В цілому, частка податкових надходжень у ВВП України залишалася відносно стабільною протягом мирних років, але війна суттєво знизила цей показник. Водночас, навіть у складних умовах 2022-2023 років, частка податкових надходжень у ВВП не знизилася катастрофічно, що свідчить про певну стійкість податкової системи.

Розрахуємо коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП України (табл.2.5).

Таблиця 2.5 – Коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП України за 2018-2023 рр.

Рік	Податкові надходження, млн. грн.	Приріст, %	ВВП, млн. грн.	Приріст, %	Коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП
2018	753816	-	3558706	-	-
2019	799776	6,10	3974564	11,69	0,52
2020	851116	6,42	4194102	5,52	1,16
2021	1107091	30,08	5459574	30,17	1,00
2022	949764	-14,21	5191028	-4,92	2,89
2023	1203544	26,72	6537825	25,94	1,03

Джерело: розроблено за даними [48, 49]

Табл.2.5 демонструє коефіцієнт еластичності податкових надходжень від валового внутрішнього продукту України, що показує, як змінювалися податкові

надходження залежно від змін ВВП. У 2019 році коефіцієнт еластичності податкових надходжень від ВВП був досить низьким і становив 0,52, що свідчить про те, що приріст ВВП перевищував приріст податкових надходжень. Це свідчить про неефективність податкової системи та про те, що економічне зростання не призвело до пропорційного зростання податкових доходів. У 2020 році еластичність підвищилася до 1,16, що вказує на те, що приріст податкових надходжень перевищував темпи зростання ВВП завдяки додатковим податковим заходам та збільшенню ефективності адміністрування податків. У 2021 році коефіцієнт еластичності становив 1,00, що свідчить про пропорційне зростання податкових надходжень і ВВП та вказує на стабільну податкову систему, яка ефективно реагувала на зростання економіки. У 2022 році еластичність різко зросла до 2,89, що свідчить про те, що зниження податкових надходжень було набагато глибшим, ніж скорочення ВВП. Це, безперечно, є наслідком війни, яка призвела до значного скорочення податкових доходів на тлі падіння економічної активності та руйнування підприємств. У 2023 році еластичність повернулася до рівня 1,03, що вказує на початок відновлення податкових надходжень у відповідності до темпів зростання ВВП. Це є позитивним сигналом про відновлення економічної активності та можливість повернення до довоєнного рівня пропорцій між ВВП і податковими надходженнями. Проте навіть у 2023 році еластичність податкових надходжень залишалася на низькому рівні, що свідчить про повільне відновлення податкової бази. Важливо зазначити, що високі коефіцієнти еластичності в кризові роки можуть свідчити про нестабільність податкової системи та необхідність її реформування для досягнення стійкості в умовах непередбачуваних викликів.

Визначимо залежність податкових надходжень до Державного бюджету України від деяких соціально-економічних показників (рис.2.9 – рис.2.11).

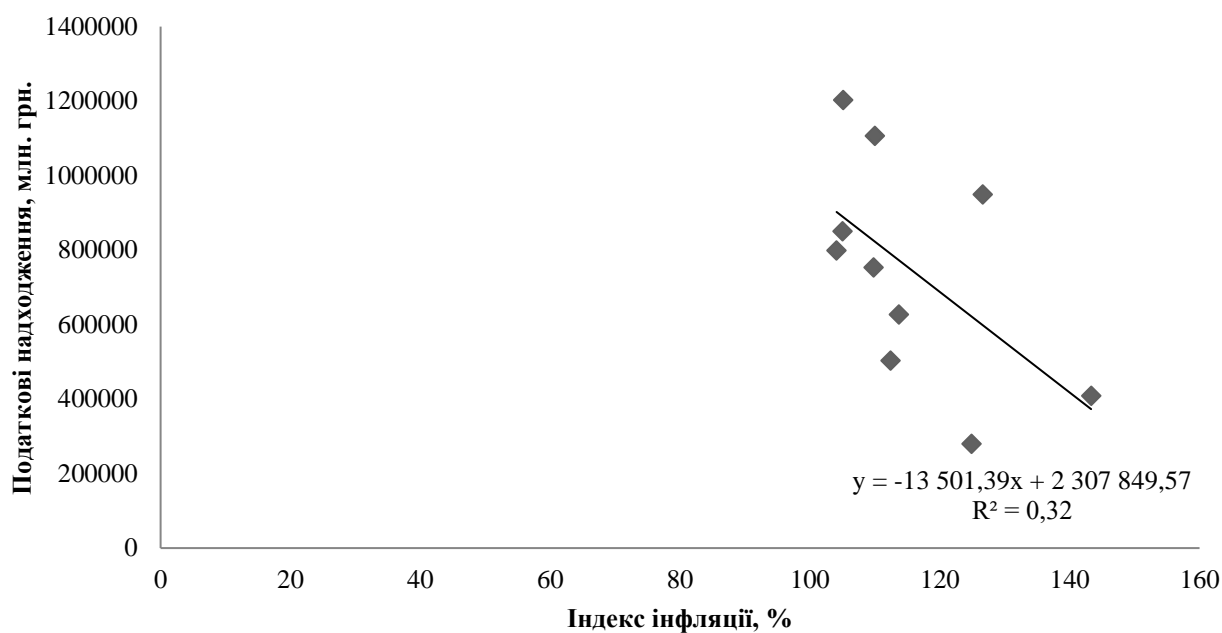

Рисунок 2.9 – Залежність податкових надходжень до Державного бюджету України від рівня інфляції за 2014-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48, 50]

Наведена на рис.2.9 залежність податкових надходжень від рівня інфляції за 2014-2023 рр. показує, що вплив інфляції на податкові надходження є негативним, оскільки коефіцієнт при змінній інфляції становить $-13501,39$. Це означає, що зі зростанням інфляції на 1% податкові надходження зменшуються на 13501,39 млн грн. Значення $R^2 = 0,32$ свідчить про те, що лише 32% варіації податкових надходжень пояснюється рівнем інфляції, тобто цей показник не є визначальним фактором для податкових надходжень. Зниження податкових надходжень може бути зумовлене тим, що висока інфляція призводить до зменшення купівельної спроможності, що негативно впливає на споживання та інвестиції, а це, у свою чергу, зменшує податкову базу. Також інфляція може зменшувати ефективність податкових ставок, оскільки реальна вартість податкових платежів знижується. Важливим є те, що держава може використовувати антиінфляційні заходи для стабілізації податкових надходжень. Зважаючи на низький рівень кореляції, необхідно враховувати інші економічні фактори для кращого розуміння впливу на податкові надходження.

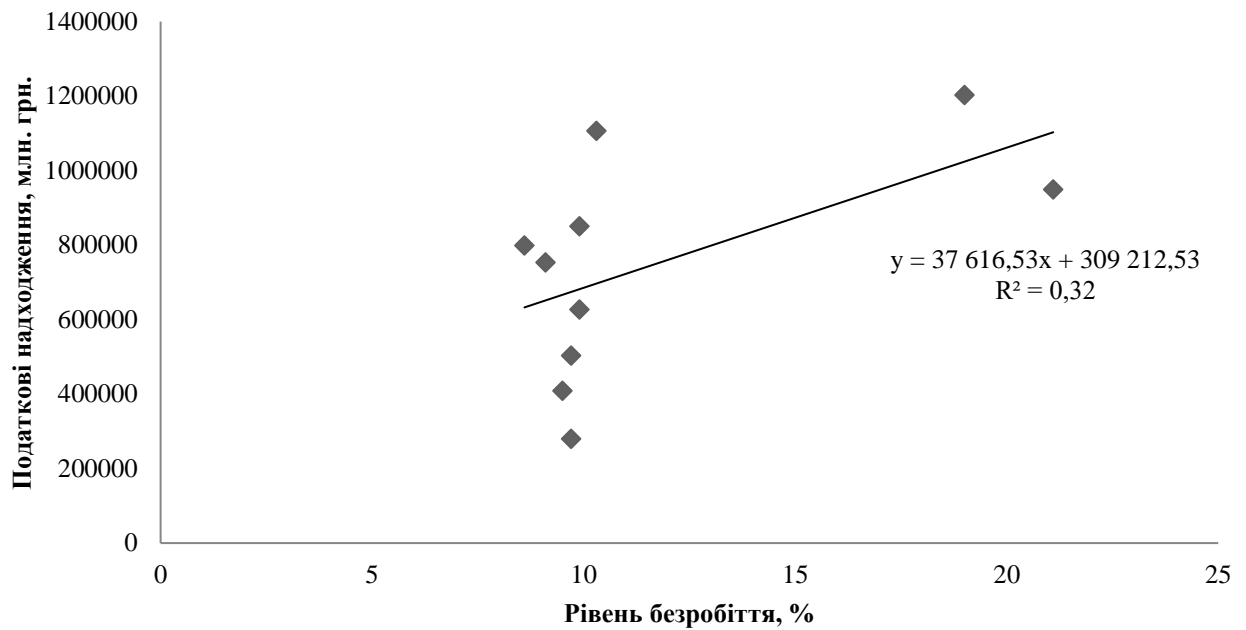

Рисунок 2.10 – Залежність податкових надходжень до Державного бюджету України від рівня безробіття за 2014-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48, 51]

Наведена на рис.2.10 залежність податкових надходжень від рівня безробіття демонструє позитивну кореляцію, де коефіцієнт при рівні безробіття становить 37616,53. Це означає, що зі зростанням безробіття на 1% податкові надходження збільшуються на 37616,53 млн грн, що є нестандартним висновком, оскільки традиційно зростання безробіття мало б зменшувати податкові надходження. Значення $R^2 = 0,32$ свідчить про те, що рівень безробіття пояснює 32% варіацій податкових надходжень. Такий результат може бути пов'язаний із специфікою економічної ситуації в Україні, де зростання безробіття супроводжувалося підвищенням соціальних виплат, що створювало тимчасовий тиск на бюджет і стимулювало збільшення зборів з інших джерел, зокрема через фіскальні заходи. Окрім того, держава вживала заходів для мобілізації податків в умовах зростання безробіття, намагаючись компенсувати втрати від скорочення кількості працівників. Це також може свідчити про те, що вплив рівня безробіття на податкові надходження є складним і залежить від конкретних заходів, які впроваджує держава у відповідь на зростання безробіття. Такий результат потребує глибшого аналізу з урахуванням додаткових економічних показників.

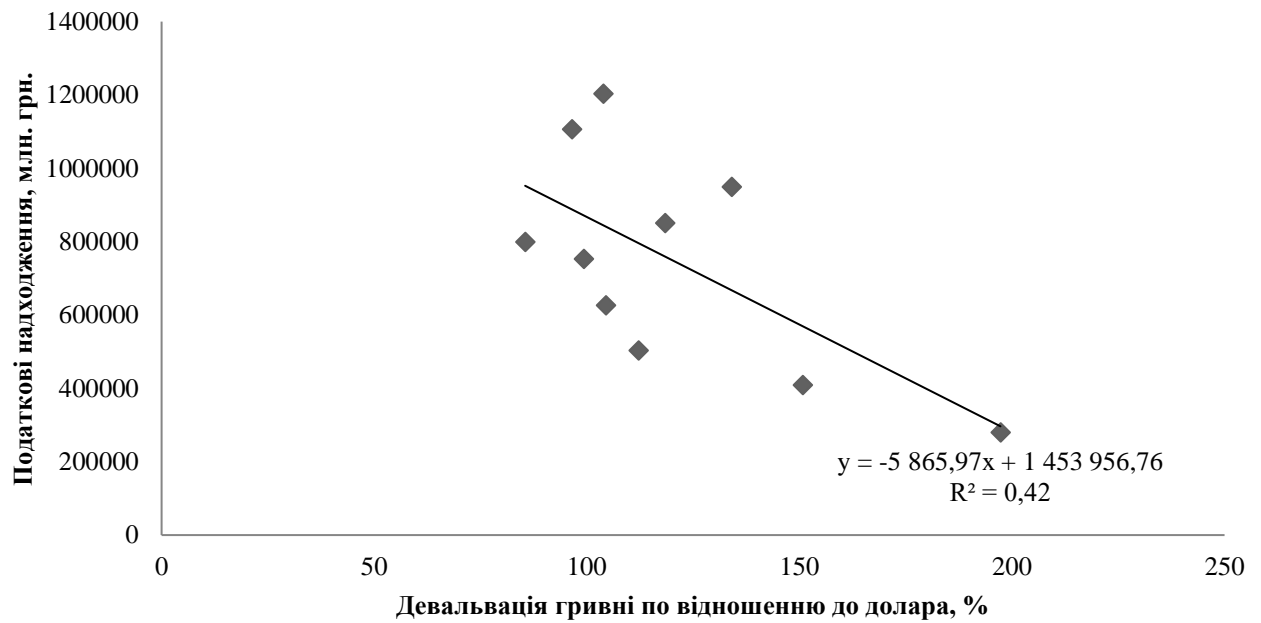

Рисунок 2.11 – Залежність податкових надходжень до Державного бюджету України від рівня девальвації гривні по відношенню до долара за 2014-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [48, 52]

Наведена на рис.2.11 залежність податкових надходжень від рівня девальвації гривні по відношенню до долара демонструє негативний вплив девальвації на податкові надходження, що підтверджується коефіцієнтом $-5865,97$. Це означає, що зі зростанням рівня девальвації гривні на 1% податкові надходження зменшуються на 5865,97 млн грн. Значення $R^2 = 0,42$ вказує на те, що девальвація гривні пояснює 42% варіації податкових надходжень, що робить цей показник більш важливим порівняно з інфляцією чи безробіттям. Девальвація може призводити до зростання витрат на імпортні товари та послуги, що знижує конкурентоспроможність бізнесу і, відповідно, зменшує податкову базу. З іншого боку, девальвація гривні може тимчасово збільшувати доходи від експорту, але в цілому її негативний вплив на економіку переважає. Також девальвація підвищує вартість державного боргу в іноземній валюті, що створює додаткове навантаження на бюджет. В умовах девальвації уряд може застосовувати заходи для підтримки податкових надходжень, однак загальна негативна тенденція зберігається. Залежність від курсових коливань вимагає стабільної валютної політики для мінімізації негативних наслідків для податкових надходжень.

Побудуємо економетричну модель залежності податкових надходжень до Державного бюджету України від наведених вище показників (табл.2.6).

Таблиця 2.6 – Економетрична модель залежності податкових надходжень до Державного бюджету України від економічних показників за 2014-2023 рр.

Рік	Податкові надходження, млн. грн.	Індекс інфляції, %	Рівень безробіття, %	Девальвація гривні по відношенню до долара, %
t	Y	X1	X2	X3
2014	280178	124,9	9,7	197,3
2015	409418	143,3	9,5	150,8
2016	503879	112,4	9,7	112,2
2017	627154	113,7	9,9	104,5
2018	753816	109,8	9,1	99,3
2019	799776	104,1	8,6	85,5
2020	851116	105	9,9	118,4
2021	1107091	110	10,3	96,5
2022	949764	126,6	21,1	134,1
2023	1203544	105,1	19	103,9
	a3	a2	a1	a0
	-4250,91	39665,07	-6580,80	1556474,23
	2310,16	12223,58	6124,03	558950,56
R ²	0,80	163194,06	#Н/Д	#Н/Д
F	7,99	6	#Н/Д	#Н/Д
	638419794763	159793811234	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: розроблено за даними [48, 50-52]

Економетрична модель залежності податкових надходжень від економічних показників включає три ключові змінні: індекс інфляції, рівень безробіття та девальвацію гривні. Отримуємо рівняння (формула 2.1):

$$Y = 1556474,23 - 6580,80X_1 + 39665,07X_2 - 4250,91X_3, \quad (2.1)$$

де Y – Податкові надходження, млн. грн.;

X₁ – Індекс інфляції, %;

X₂ – Рівень безробіття, %;

X₃ – Девальвація гривні по відношенню до долара, %.

Коефіцієнт при інфляції становить -6580,80, що підтверджує негативний вплив інфляції на податкові надходження. Рівень безробіття має позитивний коефіцієнт 39665,07, що узгоджується з попереднім аналізом, де безробіття спричиняє зростання податкових надходжень через заходи державної підтримки. Девальвація гривні також має негативний вплив із коефіцієнтом -4250,91, що

відображає загальне скорочення податкових надходжень через погіршення економічної ситуації. Значення $R^2 = 0,80$ свідчить про високу точність моделі: 80% варіацій податкових надходжень пояснюються цими трьома показниками, що підтверджує їхній важливий вплив на бюджетні доходи. Значення $F = 7,99$ свідчить про те, що економетрична модель є достовірною і має достатню пояснювальну силу. Це означає, що ймовірність того, що зв'язок між змінними випадковий, є низькою. Модель адекватно описує залежність податкових надходжень від інфляції, безробіття та девальвації гривні. Отримані результати свідчать про необхідність збалансованої економічної політики для мінімізації негативного впливу інфляції та девальвації і водночас стимулювання податкових надходжень в умовах безробіття.

Таким чином, зниження частки податкових надходжень у доходах і видатках бюджету у 2022-2023 роках свідчить про кризові явища, зумовлені війною. Еластичність податкових надходжень від ВВП та доходів бюджету показує нестабільність, особливо в кризові періоди. Інфляція та девальвація мають негативний вплив на податкові надходження, тоді як рівень безробіття несподівано позитивно корелює з податковими надходженнями. Економетрична модель вказує на значний вплив інфляції, безробіття та девальвації на податкові надходження. Для стабілізації фіскальної системи потрібні комплексні економічні заходи та реформи, особливо в умовах післявоєнного відновлення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні

Податкові надходження є однією з ключових основ наповнення Державного бюджету України, що забезпечує фінансову стабільність та економічний розвиток держави. Однак сучасні економічні виклики, спричинені воєнним станом, скороченням виробництва, а також складною ситуацією на ринку праці, вимагають перегляду підходів до адміністрування податків. У процесі адміністрування податків виникає чимало проблем, що систематизовані на рис.3.1.

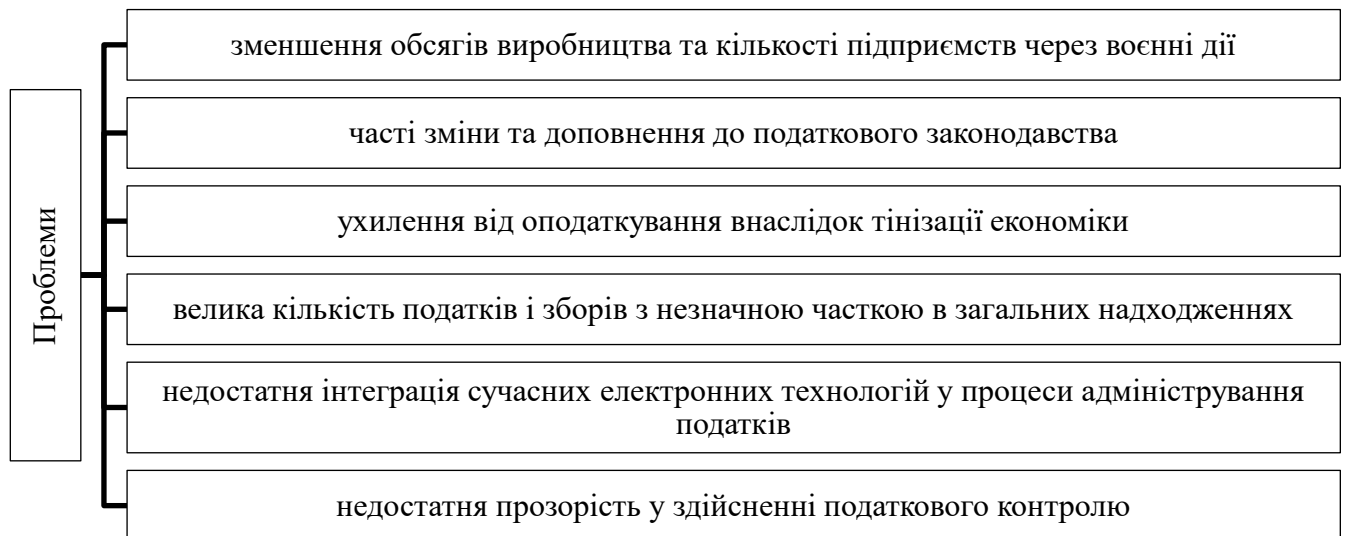

Рисунок 3.1 – Проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні

Джерело: розроблено за даними [3, 61, 62]

Розглянемо проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні детальніше.

1. Зниження обсягів виробництва та скорочення кількості підприємств є однією з найгостріших проблем, з якими стикається економіка України в умовах

воєнного стану. Воєнні дії призводять до втрат потужностей, пошкодження або повного руйнування виробничих об'єктів, що автоматично скорочує кількість робочих місць і знижує податкові надходження [3, с.124]. Динаміка кількості підприємств та обсягу реалізації продукції наведена на рис.3.2.

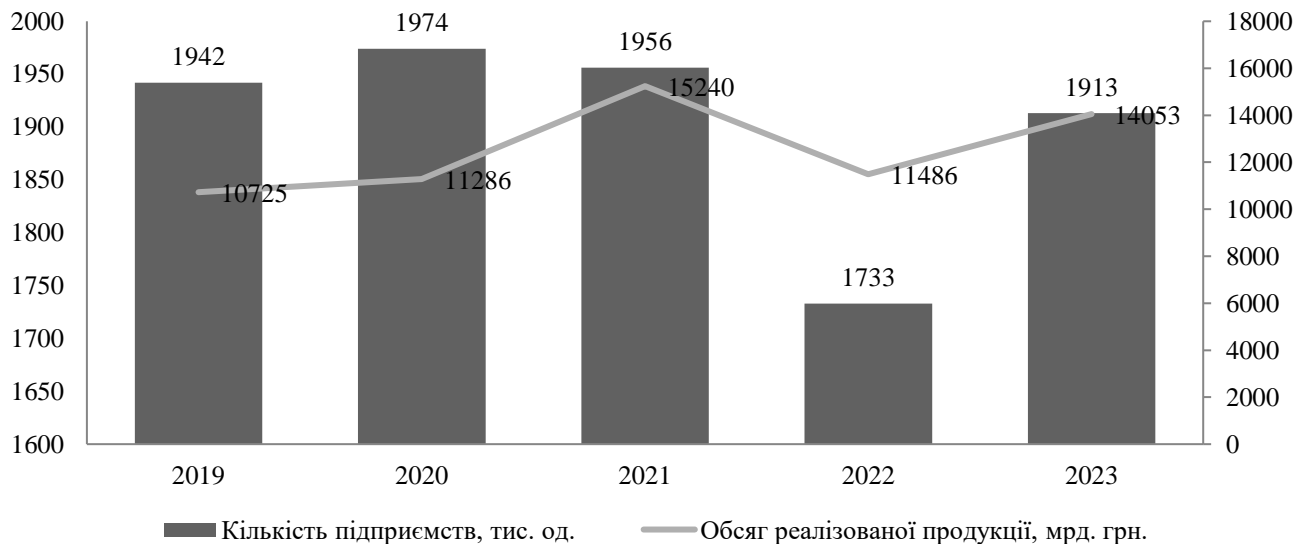

Рисунок 3.2 – Динаміка кількості підприємств та обсягу реалізації продукції в Україні за 2019-2023 рр.

Джерело: розроблено за даними [60]

Наведена на рис.3.2 динаміка кількості підприємств та обсягу реалізованої продукції в Україні вказують на вплив складних економічних умов, особливо в 2022 році, на національний бізнес та податкову систему. Спостерігається зниження кількості підприємств до 1733 тис. у 2022 році, що є наслідком кризових явищ, зокрема, військових дій, які призвели до значного скорочення підприємницької активності. Хоча у 2023 році кількість підприємств дещо відновилася до 1913 тис., вона все ж не досягла показників попередніх років. У той же час, обсяг реалізованої продукції показує значну волатильність: після зростання у 2021 році до 15240 млрд грн у 2022 році він зменшився до 11486 млрд грн, що також відображає негативний вплив кризи. Незважаючи на часткове відновлення обсягу реалізації до 14053 млрд грн у 2023 році, рівень бізнес-активності та доходів залишається нестабільним. Зміна в обсягах та структурі підприємств впливає на адміністрування податків, оскільки скорочення підприємницької діяльності ускладнює фіскальні завдання та

збільшує навантаження на податкові органи для забезпечення бюджетних надходжень.

Крім фізичних втрат, підприємства також стикаються з проблемами логістики, ускладненням доступу до ринків і порушенням ланцюгів постачання. Унаслідок цього багато компаній змушені або знижувати обсяги виробництва, або взагалі припиняти діяльність, що посилює економічну нестабільність. Скорочення робочих місць впливає на добробут населення, що додатково обмежує платоспроможність громадян та споживчий попит. У таких умовах бюджет втрачає не тільки через зниження податкових надходжень, а й через збільшення видатків на соціальну підтримку. Держава змушена підтримувати безробітних, перенаправляючи обмежені фінансові ресурси на забезпечення соціальних програм. Загалом, скорочення виробничого сектору безпосередньо послаблює фінансову стійкість держави та її спроможність до відновлення в післявоєнний період.

2. Постійні зміни та доповнення до податкового законодавства створюють додаткові труднощі як для підприємств, так і для податкових органів, ускладнюючи процес адміністрування податків [61, с.6]. Така динамічність законодавства призводить до неоднозначності у трактуванні податкових норм, що може викликати неузгодженості та правові колізії. Нестабільність правил ускладнює планування для бізнесу, оскільки підприємства не мають чіткої впевненості у сталій податковій політиці. Зміни, які часто впроваджуються без належної підготовки, породжують ризики правових суперечок та створюють додаткові витрати для бізнесу на юридичні послуги. Крім того, часті оновлення податкових актів призводять до перевантаження податкових органів, які змушені постійно коригувати власні внутрішні процедури та перенавчати працівників. Усе це підвищує витрати не лише для бізнесу, а й для держави, що змушена витратити ресурси на адаптацію до нових правил. Податкова система в таких умовах виглядає нестабільною, що може знижувати інвестиційну привабливість країни. Брак чітких і передбачуваних норм робить економіку менш конкурентоспроможною та обмежує потенціал для розвитку бізнесу.

3. Ухилення від сплати податків залишається серйозною проблемою, що має негативний вплив на економічний розвиток України. Значні масштаби цього явища свідчать про наявність прогалів у податковій системі, які дозволяють уникати сплати податків через легальні та нелегальні методи [62, с.46]. Приблизні щорічні обсяги втрат Державного бюджету України від ухилення від оподаткування наведені на рис.3.3.

Рисунок 3.3 – Приблизні щорічні обсяги втрат Державного бюджету України від ухилення від оподаткування, млрд. грн.

Джерело: розроблено за даними [62, с.46]

Відповідно до рис.3.3, щорічні втрати Державного бюджету України від ухилення від оподаткування є значними і охоплюють широке коло схем. Найбільший вплив на бюджет мають офшорні схеми, які спричиняють близько 200 млрд грн втрат щорічно, а також виплати зарплат «у конвертах» та «сірий імпорт» із контрабандою, які становлять 150 млрд грн та 120 млрд грн відповідно. Тіньовий ринок оренди сільськогосподарської землі також генерує значні втрати – 118 млрд грн, що вказує на потребу посилення контролю в аграрному секторі. Конвертаційні центри та продаж контрафактної продукції зумовлюють додаткові втрати бюджету

у 90 млрд грн та 70 млрд грн відповідно. Ці показники вказують на необхідність комплексної податкової реформи та впровадження ефективних заходів для зниження тіньової економіки й забезпечення стабільних надходжень до бюджету.

Одним з факторів ухилення є високий рівень податкового навантаження, яке змушує підприємців шукати способи мінімізації своїх зобов'язань. Корупція в податкових та судових органах також створює сприятливі умови для обходу податків, послаблюючи контроль та викривляючи процеси правосуддя. Практика виплати заробітної плати «в конвертах» залишається поширеною, особливо в малому та середньому бізнесі, що обмежує доходи бюджету та соціальні гарантії працівників. Ухилення від податків не лише знижує надходження до бюджету, але й поглиблює тіньовий сектор економіки, що ускладнює реалізацію державних фінансових програм. Боротьба з ухиленням вимагає посилення контролю з боку держави та впровадження жорстких санкцій за порушення податкових зобов'язань.

4. Наявність численних податків і зборів з низькою питоמוю вагою у загальних податкових надходженнях ускладнює систему оподаткування України та значно обтяжує її адміністрування. Велика кількість податків призводить до розпорошення ресурсів податкових органів на збори з незначним фінансовим результатом, що знижує ефективність усієї системи. Адміністративні витрати на такі податки часто перевищують доходи, які вони приносять у бюджет, що ставить під сумнів доцільність їхнього існування. Крім того, податкове навантаження у вигляді численних малих податків створює додатковий тиск на бізнес, що змушений виділяти ресурси на облік та подання звітності з кожного податку. Підприємці часто відчують труднощі у дотриманні усіх вимог через складність системи та необхідність постійного моніторингу змін у законодавстві.

5. Відсутність повної інтеграції електронних технологій у процес адміністрування податків в Україні значно ускладнює збір і обробку інформації, знижуючи ефективність системи. Незважаючи на наявність окремих електронних сервісів, їх функціональні можливості часто обмежені, що створює незручності для платників податків та податкових органів. Відсутність повноцінних електронних баз даних і систем автоматизації обмежує можливості податкових органів у

здійсненні контролю та швидкому реагуванні на зміни. Це призводить до втрати цінної інформації, оскільки деякі операції та транзакції залишаються без належного моніторингу, що створює можливості для ухилення від податків. У такій ситуації багато процесів залишаються надмірно бюрократизованими, що збільшує витрати часу та ресурсів як для бізнесу, так і для держави. Відсутність єдиного електронного обліку даних про платників податків обмежує аналітичні можливості податкових органів. Крім того, недостатній рівень цифровізації системи стримує впровадження автоматичних процедур, таких як електронний аудит, що покращили б контроль і зменшили потребу в людських ресурсах.

6. Недостатня прозорість у процесах податкового контролю створює серйозні проблеми для взаємин між платниками податків та податковими органами в Україні. Невизначеність у критеріях відбору для перевірок та непрозорість процесу ухвалення рішень підривають довіру до системи податкового контролю. Часто платники податків не мають доступу до повної інформації щодо причин перевірок або до її результатів, що викликає сумніви в об'єктивності контролю. Брак прозорості може також створювати можливості для корупційних дій, оскільки відсутність чітких правил та стандартів відкриває шлях для зловживань. Через низький рівень інформованості підприємці стикаються з ризиком порушення прав під час податкових перевірок, що може негативно впливати на бізнес. У таких умовах податковий контроль не лише втрачає свою ефективність, а й стає дестабілізуючим фактором для економіки, створюючи додатковий адміністративний тиск.

Таким чином, дослідження виявило ключові проблеми адміністрування податкових надходжень в Україні, зокрема зниження податкової бази через економічні труднощі, часті зміни в законодавстві, ухилення від оподаткування та надмірну складність системи. Недостатня автоматизація податкових процесів і нерівномірне податкове навантаження додатково ускладнюють наповнення бюджету. Розв'язання зазначених питань сприятиме підвищенню фіскального потенціалу країни та забезпечить стабільне фінансове підґрунтя для економічного розвитку України.

3.2 Зарубіжний досвід підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень

Підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень – це стратегічний напрямок, що має вирішальне значення для стабільності бюджету та розвитку економіки. Сучасні виклики, такі як глобалізація економіки, розвиток цифрових технологій та необхідність боротьби з ухиленням від оподаткування, вимагають від країн удосконалення системи адміністрування податків та впровадження інноваційних рішень. Світова практика демонструє, що такі підходи, як застосування спеціальних правил для боротьби з ухиленням від податків, цифровізація та спрощення податкових процедур, запровадження нових технологій у податкові органи можуть сприяти збільшенню надходжень та забезпеченню прозорості податкової системи.

Одним із ключових методів боротьби з ухиленням від оподаткування є спеціальні правила запобігання (SAAR), спрямовані на обмеження зловживань податковим законодавством. Ці правила є цільовими заходами, що впроваджуються в законодавство для боротьби з конкретними схемами ухилення, які часто виявляються у сферах трансферного ціноутворення, маніпуляцій із активами або штучного заниження доходів [63, с.331]. Країни, які широко використовують SAAR, включають Колумбію, Францію, Ізраїль, Аргентину та Нідерланди, що дозволяє цим державам краще захищати свої податкові системи від шкідливих схем. Наприклад, Колумбія та Еквадор активно застосовують правила, що обмежують маніпуляції з трансферним ціноутворенням, зокрема для уникнення виведення коштів у країни з низьким оподаткуванням. Це дозволяє ефективніше контролювати фінансові операції підприємств, які використовують міжнародні схеми зменшення податкових зобов'язань. Водночас Аргентина, Мексика та Перу впровадили SAAR для обмеження схем, що дозволяють штучно занижувати оподатковуваний дохід або збільшувати активи, що зменшує розмір податкових надходжень. Такі заходи забезпечують урядам ширші можливості для контролю за

платниками податків, зокрема у випадках, коли йдеться про міжнародний обмін фінансовою інформацією. Застосування SAAR допомагає знизити ризики ухилення від оподаткування та посилити фінансову дисципліну серед платників [64, с.3]. Окрім того, реалізація таких механізмів сприяє зменшенню тиску на добросовісних платників податків, оскільки вони забезпечують справедливіші умови оподаткування. Завдяки цим заходам уряди посилюють свій контроль над надходженнями до бюджету, покращують фінансову прозорість і підтримують соціальну рівновагу, що вкрай важливо для стійкості податкових систем.

Розвиток цифрових технологій відіграє вагомую роль у підвищенні фіскального потенціалу держав і покращенні ефективності податкового адміністрування, оскільки такі рішення спрощують процеси, підвищують прозорість і зменшують ризики помилок. Наприклад, у Польщі впровадили Національну систему електронних розрахунків (KSeF) – інноваційну платформу для обміну електронними рахунками-фактурами [65]. Ця система дозволяє платникам податків швидко й легко обмінюватися документами в стандартизованому структурованому форматі, що зменшує кількість помилок у заповненні документів та прискорює обробку інформації. Подібний підхід дозволяє фіскальним органам краще відстежувати платіжні потоки, а також спрощує процеси для підприємців, знижуючи навантаження на адміністративні служби.

У Мексиці введено електронний аудит, який включає можливість дистанційних перевірок з використанням біометричних даних, таких як відбитки пальців та сканування райдужної оболонки ока, що дозволяє ефективніше ідентифікувати платників податків [66]. Цей підхід підвищує як безпеку, так і прозорість процесів, мінімізуючи ризик шахрайства або фальсифікацій даних, а також значно знижує кількість ресурсів, необхідних для перевірок.

У свою чергу, податкове управління Австралії активно використовує сучасні моделі ризику, що дозволяють автоматично попередньо заповнювати податкові декларації, зменшуючи ймовірність помилок у звітності [67]. Такий підхід стимулює платників податків до добровільного виконання зобов'язань, оскільки попередньо заповнені декларації економлять їхній час і зусилля. Крім

того, автоматичне заповнення декларацій значно знижує навантаження на податкові органи та зменшує ризик неправильного декларування доходів. Багато країн, використовуючи сучасні цифрові технології, створюють і впроваджують програми, що дозволяють автоматизувати аналіз податкових ризиків та виявляти потенційні порушення. У цьому контексті цифровізація податкових процесів виступає як ефективний інструмент зниження тіньової економіки та покращення рівня збору податків, сприяючи економічному розвитку держав.

Зростання ролі мобільних застосунків у адмініструванні податків стає очевидним у багатьох країнах, адже вони забезпечують громадянам доступ до важливої інформації, спрощують податкові процеси та підвищують рівень відповідальності платників податків. Наприклад, Державна податкова адміністрація Китаю розробила мобільний застосунок, що дозволяє громадянам подавати податкові декларації на основі попередньо заповнених форм, що значно спрощує процес декларування та сприяє зростанню податкової дисципліни [68]. Застосунок також містить функцію моніторингу податкових виплат, що допомагає уникати помилок і заборгованості.

У Чилі платники податків можуть переглядати свої декларації через застосунок e-Renta, який підвищує прозорість процесу декларування і полегшує доступ до податкових даних [69]. Завдяки цьому застосунку громадяни отримують нагадування про терміни подачі звітів, що знижує ймовірність несвоєчасної сплати податків.

Португалія запустила застосунок e-Fatura, який дозволяє платникам податків реєструвати свої витрати за допомогою QR-кодів, що спрощує звітність і забезпечує актуальність даних у податковій системі [70]. Це рішення значно зменшує обсяг паперової документації, оскільки всі операції фіксуються в цифровій формі, що полегшує обробку та аналіз даних для податкових органів. Подібні інновації сприяють підвищенню фіскальної дисципліни серед громадян, підвищуючи рівень добровільного декларування доходів. Завдяки мобільним застосункам податкові служби можуть також відслідковувати транзакції в режимі реального часу, що допомагає швидше виявляти можливі порушення. Загалом такі

цифрові інструменти не лише сприяють прозорості, але й зміцнюють довіру між платниками податків і державою.

Запуск чат-ботів також допомагає платникам податків швидко отримувати необхідну інформацію та робить податкову підтримку доступнішою. В Іспанії, наприклад, запроваджено віртуального помічника з оподаткування ПДВ на базі штучного інтелекту, який надає індивідуальні консультації для платників податків і допомагає зрозуміти складні податкові норми [71]. Чат-бот надає відповіді на запити в реальному часі, що суттєво знижує час очікування порівняно з традиційними каналами комунікації.

Португалія використовує чат-боти, які відповідають на найпоширеніші запитання громадян, що допомагає зменшити навантаження на телефонні та інші інформаційні служби [72]. Чат-боти також працюють 24/7, що дозволяє громадянам отримувати допомогу в будь-який час, навіть поза робочими годинами податкових органів. Податкові органи Польщі нещодавно запровадили чат-бота, який допомагає підприємцям із заповненням податкових звітів, автоматично надаючи посилання на необхідні ресурси [73]. У США податкова служба застосовує чат-боти для інформування громадян про зміни у податковому законодавстві, надаючи детальне роз'яснення та спрощуючи розуміння нових правил [72]. Це значно підвищує обізнаність платників і зменшує ризик помилок у заповненні документів. У Південній Кореї чат-боти не лише відповідають на запитання, а й допомагають користувачам виконувати основні операції, такі як подання декларацій [73]. Завдяки цим інноваціям, податкові служби стають більш прозорими і доступними, а громадяни – впевненішими у своїх діях.

Адміністрування податків передбачає також перевірки, і технологічний прогрес спонукає податкові органи шукати нові способи взаємодії з платниками податків для підвищення ефективності й прозорості аудиторських процесів. У Мексиці, наприклад, використовується електронний аудит, що дозволяє здійснювати електронний зв'язок між суб'єктом аудиту та аудитором. Така система дозволяє платникам податків уникати особистих візитів до податкових органів, оскільки всі необхідні документи та дані можна надсилати в електронному форматі.

Електронні підписи представників юридичних осіб перевіряються через процеси підтвердження особи та використання служби біометричної акредитації, що підвищує надійність і безпеку даних. IT-відділ SAT здійснює перевірку особи членів аудиторської групи, щоб гарантувати, що вони є співробітниками або уповноваженими особами, а також застосовує біометричні засоби для їхніх електронних підписів. Це забезпечує високий рівень безпеки й точності, оскільки ідентифікація здійснюється з використанням відбитків пальців або інших біометричних даних. Під час аудиторських перевірок суворо дотримуються законодавчих та нормативних вимог щодо конфіденційності даних платників. Для забезпечення безпеки під час електронного аудиту запроваджено спеціальні заходи контролю і протоколи захисту інформації, які обмежують доступ до даних лише уповноваженим особам. Крім того, в рамках електронного аудиту SAT застосовує алгоритми для автоматичного аналізу даних, що дозволяє оперативно виявляти потенційні порушення і неточності. Такі технологічні нововведення не лише спрощують процеси для платників податків, але й підвищують рівень відповідності закону та прозорості з боку податкових органів.

Таким чином, досвід зарубіжних країн демонструє значний потенціал у застосуванні цифрових технологій для покращення податкового адміністрування, підвищення прозорості системи та боротьби з ухиленням від оподаткування. Інновації, що включають електронні розрахунки, мобільні застосунки та віртуальних помічників, дозволяють знизити адміністративне навантаження на платників податків та підвищують рівень їхньої податкової відповідальності. Використання таких технологій допомагає зміцнити довіру платників до податкових органів та сприяє збільшенню добровільних надходжень до бюджету. Для України важливо врахувати міжнародний досвід у впровадженні SAAR, цифровізації та розвитку електронних сервісів, щоб посилити фіскальний потенціал національної економіки та зменшити рівень ухилення від оподаткування.

3.3. Розробка управлінських рішень щодо підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України

Підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України є ключовим завданням для забезпечення економічної стабільності та фінансової незалежності країни. Ефективне адміністрування податків стає особливо важливим в умовах нестабільності, викликаної воєнними діями, коли зменшення обсягів виробництва, скорочення кількості підприємств та високий рівень тіньової економіки обмежують можливості бюджетного наповнення. Крім того, проблеми, пов'язані зі складністю податкового законодавства, низькою ефективністю електронних сервісів та недостатньою прозорістю податкового контролю, знижують фіскальну ефективність. Розробка та впровадження управлінських рішень, що сприятимуть стабільному зростанню податкових надходжень, стає необхідним кроком для підтримки стійкого економічного розвитку України.

Запропоновані управлінські рішення щодо підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України наведені на рис.3.4.

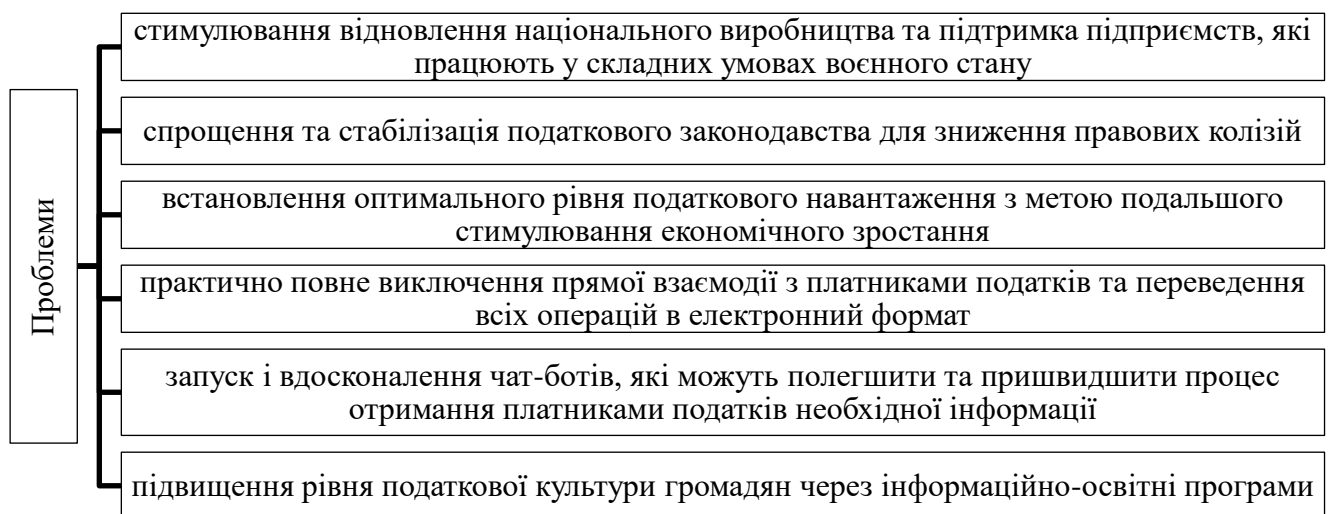

Рисунок 3.4 – Управлінські рішення щодо підвищення фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України

Джерело: розроблено за даними [74-76]

Розглянемо ці управлінські рішення детальніше.

1. Стимулювання відновлення національного виробництва та підтримка підприємств, що працюють у складних умовах воєнного стану, є важливим завданням для забезпечення сталих податкових надходжень і збереження робочих місць. Податкові преференції та пільги для цих підприємств можуть сприяти стабілізації виробничих процесів, зменшуючи їх фінансове навантаження і дозволяючи уникнути масового закриття бізнесу. Надаючи підтримку в оподаткуванні, держава сприятиме тому, щоб підприємства залишались у правовому полі, не переходили до тіньової економіки, зберігаючи при цьому зайнятість. Пільги також дають можливість бізнесу інвестувати більше коштів у відновлення виробничих потужностей і забезпечення додаткових робочих місць, що матиме позитивний вплив на ринок праці та соціальну стабільність. Крім того, такі заходи стимулюватимуть приплив іноземних інвестицій, адже стабільність податкового середовища для виробництва під час війни може заохотити партнерів вкладати в українську економіку. Ефективне використання податкових стимулів для збереження і розвитку виробництва також сприятиме стабілізації внутрішнього споживання, що є важливим чинником для економіки. Сталі податкові надходження від бізнесу, що працює в кризових умовах, зміцнять бюджет, забезпечуючи фінансування для соціальних та оборонних потреб держави. Це підвищить довіру до податкової системи та змотивує підприємства до легальної діяльності, оскільки вони вбачатимуть позитивний вплив своєї діяльності на економіку країни.

2. Спрощення та стабілізація податкового законодавства є важливим кроком для поліпшення адміністрування податків, оскільки складні і часто змінювані правила створюють правові колізії та невизначеність для платників податків. Часта зміна податкових норм ускладнює планування бізнесу, що, в свою чергу, призводить до зростання адміністративних витрат та збільшує ймовірність помилок в оподаткуванні. Прозорі та стабільні податкові правила дозволять підприємствам краще адаптуватися до існуючих умов, зменшуючи ризик

несвоєчасної чи неправильної сплати податків. Узгодженість та сталість законодавства також сприятимуть підвищенню рівня довіри до податкових органів, оскільки підприємства отримають чіткі вказівки та передбачувані умови для своєї діяльності. Для бізнесу важливо мати передбачувану податкову політику, що дозволить краще планувати витрати, оптимізувати фінансові ресурси та розвивати нові проєкти. Крім того, спрощення законодавства сприятиме зниженню тінізації економіки, адже чим простіше платити податки, тим більше підприємств будуть готові працювати відкрито. Стандартні податкові процедури, що не потребують складного адміністрування, зменшуватимуть навантаження на податкові органи та скорочуватимуть обсяг роботи з контролю і перевірок. Це дозволить направляти ресурси на інші важливі аспекти, наприклад, на посилення фіскального контролю або підтримку бізнесу в кризових умовах. У результаті, спрощене та стабільне податкове законодавство стане важливим кроком для зміцнення економічної безпеки та забезпечення стабільного бюджету.

3. Встановлення оптимального рівня податкового навантаження в умовах воєнного стану є критичним для підтримки економічного зростання та збереження фіскальної стабільності. Належний баланс між податковим навантаженням та можливостями підприємств дозволить уникнути надмірного тиску на бізнес і запобігти його тінізації [74, с.5]. Зниження податкового тиску для малого та середнього бізнесу може сприяти відновленню їхньої діяльності, оскільки вільні кошти можуть бути спрямовані на інвестиції в розвиток. Помірне податкове навантаження підвищить конкурентоспроможність національних компаній та стимулюватиме іноземні інвестиції, що є особливо важливим у період відбудови економіки. Крім того, податкові пільги можуть сприяти розвитку соціально значущих галузей, таких як сільське господарство, харчова промисловість та логістика, що мають стратегічне значення під час війни. Економічно обґрунтоване податкове навантаження дозволить бізнесу працювати легально, скорочуючи таким чином обсяг тіньової економіки та збільшуючи надходження до державного бюджету. Оптимізація податкових ставок може також стимулювати підприємства до зростання, що в довгостроковій перспективі забезпечить вищий рівень

податкових надходжень без надмірного навантаження на поточні ресурси. Встановлення такого балансу є важливим для забезпечення стійкого розвитку в кризових умовах, коли кожне стабільне підприємство є основою економічного відновлення.

4. Практично повне виключення прямої взаємодії з платниками податків та переведення всіх операцій в електронний формат є необхідним для підвищення ефективності адміністрування податків і зменшення рівня корупції [75, с.235]. Воно дозволить створити більш прозору податкову систему, де усі дії фіксуватимуться в цифровому форматі, забезпечуючи доступність та оперативність інформації. У цьому напрямку Україна вже досягла значного прогресу завдяки впровадженню Єдиного порталу державних послуг «Дія», що пропонує широкий спектр послуг, пов'язаних із реєстрацією бізнесу, податковими довідками та допомогою для фізичних осіб-підприємців. Віртуальна економічна зона «Дія Сіті» також створює можливості для спрощеного адміністрування податків, дозволяючи підприємцям зосередитись на розвитку бізнесу, а не на бюрократичних процедурах. Повна цифровізація операцій сприятиме тому, щоб фізичні особи-підприємці та юридичні особи мали можливість сплачувати податки швидко та без участі посередників, мінімізуючи ризики помилок і затримок. Крім того, електронні сервіси, які будуть інтегровані з іншими державними платформами, полегшать обмін даними та покращать аналітичні можливості для податкових органів. Система електронного адміністрування також допомагає уникнути випадків уникнення податків, оскільки всі платежі відбуваються у відкритому цифровому форматі. Перехід до повного електронного обслуговування платників податків є важливим кроком у створенні сучасної, прозорої та ефективної податкової системи в Україні.

5. Запуск і вдосконалення чат-ботів здатні значно покращити процес комунікації між податковими органами та платниками податків, забезпечуючи доступ до необхідної інформації у будь-який час [76, с.250]. В Україні вже функціонує електронний сервіс «InfoTAX», який як чат-бот пропонує ідентифікованим користувачам актуальні дані про податкові виплати, статус

поданих документів, результати їх обробки та терміни подання звітності. Цей сервіс дозволяє значно знизити потребу у фізичних відвідуваннях податкових інспекцій, заощаджуючи час і ресурси як платників, так і працівників податкових органів [77]. Вдосконалення таких чат-ботів з урахуванням користувацьких потреб та новітніх технологій може суттєво підвищити рівень інформованості та зменшити кількість помилок у процесі адміністрування податків. Інтеграція автоматизованих інформативних сервісів з іншими електронними платформами, такими як «Дія», дозволить створити єдине цифрове середовище, де всі операції пов'язані з оподаткуванням можуть бути виконані дистанційно. Завдяки постійному доступу до інформації платники податків можуть краще планувати свої фінансові операції, дотримуючись встановлених термінів, що сприяє зниженню ризику штрафних санкцій. Крім того, чат-боти допомагають забезпечити однакові стандарти обслуговування для всіх платників, надаючи доступ до актуальної інформації без залежності від рівня кваліфікації обслуговуючого персоналу. Така система також підвищує прозорість процесів адміністрування, оскільки користувачі можуть отримати точні дані про виконані операції. Вдосконалення чат-ботів є важливим кроком до створення цифрової податкової інфраструктури, що підвищить зручність і прозорість сплати податків.

6. Підвищення рівня податкової культури громадян є необхідним для формування суспільства, яке розуміє важливість своєчасної та прозорої сплати податків. Інформаційно-освітні програми, спрямовані на пояснення основ податкової системи та її впливу на соціально-економічний розвиток країни, допоможуть підвищити обізнаність громадян про значення податків. Такі програми можуть включати навчальні заходи, соціальні кампанії та публікації, які пояснюють, як державні послуги фінансуються за рахунок податкових надходжень і чому дотримання податкових обов'язків є суспільною відповідальністю кожного громадянина. Податкова культура також сприяє зниженню рівня тіньової економіки, оскільки люди, які розуміють роль податків, схильніші дотримуватись правил і вимог законодавства. Це, у свою чергу, підвищує стабільність податкових надходжень і дозволяє державі забезпечувати фінансування соціальних програм,

інфраструктури та оборонних потреб. Підвищення податкової культури позитивно впливає і на бізнес, оскільки зрозуміле та прозоре оподаткування сприяє більшому рівню довіри до державних органів. Інформування громадян про зміни в податковому законодавстві допоможе зменшити рівень правових колізій та підвищить обізнаність щодо законних прав та обов'язків. Для досягнення успіху у цій сфері важливо створити зручні платформи, де люди можуть дізнатися про актуальні правила та отримати необхідні консультації.

Таким чином, для підвищення фіскального потенціалу та стабільності податкових надходжень в Україні необхідні комплексні управлінські рішення, спрямовані на адаптацію податкової системи до сучасних викликів. Основними кроками для цього є підтримка національного виробництва через податкові пільги, спрощення та стабілізація податкового законодавства, а також активна інтеграція електронних технологій у податкове адміністрування. Ці заходи сприятимуть більш стабільному наповненню державного бюджету і допоможуть розв'язати актуальні проблеми адміністрування податків, підтримуючи економічний розвиток навіть у складних умовах.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки.

1. Дослідивши сутність податкових надходжень як основи формування Державного бюджету, бачимо, що податкові надходження виконують важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності країни. Вони виступають основним джерелом доходів бюджету та засобом державного впливу на економічні процеси. Наукові підходи до визначення податкових надходжень різняться залежно від акценту на правових, економічних або бюджетних аспектах. Однак спільною рисою є те, що податкові надходження сприяють мобілізації бюджетних ресурсів і регулюванню економіки. Різні автори підкреслюють важливість правової основи, соціальної справедливості та фіскальної достатності у формуванні системи оподаткування. Принципи формування податкових надходжень, такі як загальність і рівність перед законом, фіскальна достатність та соціальна справедливість, забезпечують баланс між фінансовими потребами держави та можливостями платників податків. Особливу увагу слід звернути на стабільність і передбачуваність податкової політики, які сприяють плануванню як державних, так і приватних фінансів. Крім того, важливо дотримуватись єдиного підходу до встановлення податків та зборів, що забезпечує прозорість і рівні умови для всіх платників. Податкові надходження є не лише фінансовим джерелом бюджету, але й інструментом регулювання економічних процесів.

2. Визначивши складові податкових надходжень Державного бюджету України, можна виділити кілька основних груп. Перша група – податки на доходи, прибуток і збільшення ринкової вартості, до яких відносяться податки на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств та єдиний податок для електронних резидентів. Друга – рентна плата та плата за використання природних ресурсів, включаючи лісові, водні ресурси, надра та радіочастотний ресурс. До цієї групи належить також рентна плата за транспортування. Третя складова – внутрішні податки на товари та послуги, серед яких акцизний податок та податок

на додану вартість як на внутрішні, так і на імпортовані товари. Четверта категорія охоплює податки на міжнародну торгівлю, зокрема ввізне та вивізне мито, а також особливі види мита. П'ята група включає інші податки, такі як екологічний податок і збори за забруднення навколишнього середовища. Крім того, існують податки та збори, що не віднесені до інших категорій, але мають важливе значення. Податкові надходження забезпечують значну частину доходів бюджету та сприяють фінансовій стабільності країни. Держава використовує ці надходження для фінансування різних соціальних, інфраструктурних і оборонних потреб. Кожна з категорій має свої особливості та регулюється відповідним законодавством. У сукупності, податкові надходження формують основу для функціонування державних інституцій.

3. Критичний огляд наукових публікацій з проблематики податкових надходжень і їх фіскального потенціалу показав широкий спектр підходів до вивчення цього питання. Більшість досліджень визнають важливість податкових надходжень як основного джерела доходів державного бюджету, проте відзначають їх мінливість і залежність від зовнішніх факторів, таких як війна та економічні кризи. Значна увага приділяється аналізу впливу податкової політики на економічний розвиток та соціальні процеси, що підкреслює необхідність більш гнучкого управління податками. Дослідження також акцентують на проблемах прогнозування податкових надходжень, які залежать від низки макроекономічних показників і не завжди можуть бути точно передбачені. Важливим аспектом є прозорість державних органів у наданні публічної економічної інформації та необхідність її покращення для забезпечення ефективної податкової політики. Деякі автори зосереджуються на галузевих та регіональних аспектах формування податкових надходжень, що дозволяє глибше зрозуміти специфіку оподаткування в окремих секторах економіки. Окремі дослідження розглядають роль податкових пільг та їх вплив на фіскальний потенціал країни, акцентуючи увагу на важливості їх раціонального використання. Монографії також досліджують питання підвищення ефективності адміністрування податків для забезпечення стабільних надходжень до бюджету. Водночас важливою залишається необхідність

вдосконалення механізмів податкового планування та підвищення точності оцінки потенціалу податкових надходжень. У ряді робіт пропонуються практичні рекомендації щодо покращення функціонування податкової системи та її адаптації до нових викликів. Загалом, огляд показав, що існує потреба в подальшому дослідженні та удосконаленні податкової політики для забезпечення стабільних доходів держави.

4. Визначивши методику та інструментарій оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень, робимо висновок, що дана методика забезпечить комплексний аналіз усіх аспектів податкових надходжень. Вона включає ключові етапи, такі як збір і аналіз даних, що дозволять оцінити динаміку надходжень і відповідність плановим показникам. Розрахунок еластичності податкових надходжень від ВВП та доходів надасть змогу визначити чутливість системи до макроекономічних змін. Методика також передбачає регресійний аналіз, який виявить залежності між податковими надходженнями та соціально-економічними факторами. Множинна регресія поглибить розуміння взаємозв'язків, що дозволить врахувати більше факторів у плануванні. Важливим результатом є те, що методика дозволить краще адаптувати фіскальну політику до змін в економічному середовищі. У підсумку, застосування такої методики є важливим для покращення бюджетного планування та управління державними фінансами.

5. Аналіз динаміки та структури податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2023 роки демонструє суттєві коливання в обсягах податкових надходжень та виконанні планів, що відображає вплив різних економічних факторів. У період до 2021 року спостерігається стабільне зростання податкових надходжень, що свідчить про економічне зростання та ефективне адміністрування податків. Проте у 2022 році відбулося значне падіння надходжень, що пояснюється впливом військових дій та зниженням економічної активності. У 2023 році податкові надходження відновилися, що може бути результатом часткової стабілізації економіки та відновлення зовнішньої торгівлі. Структура надходжень демонструє зростання частки податків на внутрішні товари та послуги, що вказує на розвиток внутрішнього ринку. Однак зниження частки акцизів з

вироблених в Україні товарів свідчить про вплив війни на внутрішнє виробництво. Значне зростання ПДВ з внутрішнього виробництва у 2023 році підтверджує відновлення національної економіки. Водночас структура внутрішніх податків також змінилася, що вказує на зменшення залежності від імпорту. Акцизні податки залишаються стабільними, проте їхня частка в загальних надходженнях поступово знижується. Зміни у податковій структурі демонструють адаптацію економіки до нових умов війни та потребу держави в більш ефективному адмініструванні податків. Загалом, динаміка податкових надходжень свідчить про складні виклики для бюджету України в умовах зовнішніх та внутрішніх потрясінь.

6. Оцінювання фіскального потенціалу податкових надходжень до Державного бюджету України показало, що економічні чинники та зовнішні умови суттєво впливають на динаміку бюджетних доходів. Згідно з даними за 2018-2023 роки, частка податкових надходжень у доходах бюджету коливалася, знижуючись особливо різко в 2022-2023 роках через воєнні дії та економічну кризу. Коефіцієнти еластичності податкових надходжень свідчить про нестабільний вплив доходів бюджету та ВВП на податкові надходження: у кризові роки еластичність була від'ємною. Частка податкових надходжень у видатках бюджету також демонструє зменшення, особливо після 2021 року, що вказує на зростання державних видатків через воєнні витрати. Податкові надходження у відношенні до ВВП знижуються, що свідчить про ослаблення економіки та фіскальної системи. Залежність від інфляції та девальвації гривні має негативний характер, оскільки ці фактори знижують реальні податкові надходження та підвищують боргове навантаження. Множинна економетрична модель підтвердила, що 80% змін у податкових надходженнях можна пояснити інфляцією, рівнем безробіття та девальвацією. Війна призвела до суттєвого падіння фіскального потенціалу, що потребує комплексного підходу до стабілізації податкової системи.

7. Дослідження проблем адміністрування податкових надходжень в Україні дозволило виявити низку критичних перешкод, що заважають ефективному наповненню Державного бюджету та реалізації фіскального потенціалу. Однією з основних проблем є зменшення обсягів виробництва і скорочення кількості

підприємств через складні економічні умови та воєнний стан, що знижує податкову базу та призводить до нестабільності надходжень. Постійні зміни податкового законодавства, викликані необхідністю адаптації до нових умов, створюють неузгодженості та правові колізії, що ускладнюють адміністрування та посилюють невизначеність для платників податків. Проблема ухилення від оподаткування, яке стало поширеним явищем, суттєво знижує надходження та уповільнює економічний розвиток держави. Низька частка багатьох податків у загальних надходженнях призводить до надмірної складності податкової системи, що, в свою чергу, створює додаткові адміністративні витрати для її обслуговування. Недостатній рівень автоматизації податкового контролю ускладнює збір і обробку даних, що обмежує можливості для швидкого реагування та аналізу.

8. Досвід зарубіжних країн демонструє значний потенціал у застосуванні цифрових технологій для покращення податкового адміністрування, підвищення прозорості системи та боротьби з ухиленням від оподаткування. Інновації, що включають електронні розрахунки, мобільні застосунки та віртуальних помічників, дозволяють знизити адміністративне навантаження на платників податків та підвищують рівень їхньої податкової відповідальності. Використання таких технологій допомагає зміцнити довіру платників до податкових органів та сприяє збільшенню добровільних надходжень до бюджету. Для України важливо врахувати міжнародний досвід у впровадженні SAAR, цифровізації та розвитку електронних сервісів, щоб посилити фіскальний потенціал національної економіки та зменшити рівень ухилення від оподаткування.

9. Для підвищення фіскального потенціалу та стабільності податкових надходжень в Україні необхідні комплексні управлінські рішення, спрямовані на адаптацію податкової системи до сучасних викликів. Насамперед, підтримка національного виробництва через запровадження податкових пільг для підприємств, які працюють у складних умовах воєнного стану, дозволить зберегти робочі місця та забезпечити стабільні податкові надходження. Спрощення та стабілізація податкового законодавства допоможе знизити рівень правових колізій та невизначеності, спрощуючи адміністрування і роблячи податкову систему

зрозумілою для бізнесу. Інтеграція сучасних електронних технологій, таких як автоматизовані сервіси та чат-боти, може значно підвищити ефективність адміністрування податків, мінімізуючи фізичний контакт між платниками податків і державними органами. Встановлення оптимального рівня податкового навантаження сприятиме стимулюванню економічного зростання, не обтяжуючи бізнес, але забезпечуючи необхідні надходження до бюджету. Підвищення рівня податкової культури громадян через освітні програми дозволить підвищити обізнаність і відповідальність платників податків, що позитивно вплине на їх готовність виконувати свої обов'язки. Загалом, ці заходи сприятимуть стабільному наповненню державного бюджету, підтримуючи економічний розвиток навіть у складних умовах сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 10.09.2024).
2. Куроєдова Д. П., Плешакова Н. А. Державний бюджет у регулюванні соціально-економічних процесів в Україні в умовах воєнного стану. *International scientific journal «Grail of Science»*. 2023. № 24. С. 100-102.
3. Лоскоріх Г. Л., Сочка К. А., Перчі О. Ф. Бюджетно-податкова політика в контексті сталого економічного розвитку. *Ефективна економіка*. 2024. № 7. С. 1-21.
4. Карлін М. І. Суспільні фінанси України: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 304 с.
5. Краус Н. М., Марченко О. В. Актуальні проблеми фінансів та економіки: навч. посіб. Київ: Аграр Медіа Груп, 2023. 286 с.
6. Зубенко В. В. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посіб. Київ: ІБСЕД, 2017. 184 с.
7. Бей С. О. Формування доходної частини державного бюджету України. *Дев'ять Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : зб. наук. праць. Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 8-12.
8. Миськів Г. С. Бюджетна система : теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях) : навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 272 с.
9. Куцик П. О., Воронко Р. М. Облік та фінанси : навч. посіб. Львів: вид-во ЛТЕУ, 2023. 345 с.
10. Лазар У.О. Парламентський контроль за публічними фінансами: фінансово-правовий аспект: монографія. Чернівці, 2023. 175 с.
11. Ситник Н. С. Бюджетна система в таблицях і схемах : навчальний посібник. Львів : Видавництво "Апріорі", 2017. 180 с.

12. Вінницька О. А. податкові надходження в системі доходів державного бюджету України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2023. № 3. С. 24-29.
13. Бережна А. Ю., Філонич О. М. Бюджетна система: конспект лекцій. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. 104 с.
14. Саєнко О. Р., Конєва А. В. Податкові надходження як складник дохідної частини органів місцевого самоврядування. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2022. № 1. С. 38-42.
15. Лобода Н. О., Петришин Л. П. Податковий контроль в умовах воєнного стану (динаміка фінансової безпеки держави). *Фінансовий простір*. 2023. № 2. С. 91-103.
16. Маркович І. Б. особливості реалізації основних принципів податкової системи в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 4. С. 133-139.
17. Тоцька О. Податок на доходи фізичних осіб в Україні: загальнодержавний і регіональний вимір. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2023. № 1. С. 30-39.
18. Бондаренко О. М. Облік та відображення у звітності нарахування та сплати податку на прибуток підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 10. С. 58-60.
19. Чижова Т. В. Єдиний податок та його роль в сучасному підприємницькому просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 41. С. 131-136.
20. Скопова О. С. Рентні платежі та екологічний податок в Україні: історичний аспект. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 36(2). С. 114-117.
21. Тучак Т. В. Генезис наукової думки щодо рентних платежів. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 5(2). С. 13-17.
22. Хвесик М. А. Природно-ресурсна рента і рентні платежі: диференціація понять. *Фінанси України*. 2020. № 1. С. 83-98.

23. Бондаренко О. М. Фіскальна ефективність акцизного податку як складова оптимізації системи непрямого оподаткування. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2021. № 4. С. 9-15.
24. Герчаківський С. Д. Акцизне оподаткування енергопродуктів і електроенергії: практика та виклики війни. *Наукові праці НДФІ*. 2022. № 1. С. 45-54.
25. Сербін В. В. Аналіз можливостей реформування ПДВ в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 2. С. 66-72.
26. Замасло О. Т. Особливості функціонування ПДВ в Україні. *Бізнес Інформ*. 2017. № 5. С. 210-215.
27. Марченко О. І. Мито як інструмент зовнішньоекономічної діяльності та його роль в митній політиці України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 22(2). С. 35-38.
28. Сластьоненко О. О. Митні платежі як важливе джерело наповнення державного бюджету. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. № 15. С. 127-133.
29. Костяна О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 10. С. 213-219.
30. Занько Б. М. Облікові та податкові аспекти справляння екологічного податку. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 52. С. 180-185.
31. Самусевич Я. В. Науково-методичний підхід до оцінювання мультиплексивної ефективності екологічних податків у забезпеченні національної безпеки. *Інфраструктура ринку*. 2021. № 57. С. 95-101.
32. Олюха В. Г. Правові аспекти використання екологічного податку для впливу на екологізацію господарської діяльності. *Економіка та право*. 2023. № 3. С. 41-52.
33. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.
34. Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень: монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.

35. Юшко С. В. Доходи бюджету: оцінка стану та перспектив формування: монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 190 с.
36. Зварич О. В. Податкові надходження: методологія прогнозування: монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. 444 с.
37. Лук'яненко І. Г., Сидорович М. І. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія. Київ: НАУКМА, 2014. 230 с.
38. Вінницька О. А. Податкові надходження в системі доходів державного бюджету України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2023. № 3. С. 24-29.
39. Карпенко В. В. Формування податкових надходжень бюджету України в аспекті надання споживачам публічної економічної інформації офіційними державними органами. *Вісник ХНАУ*. 2019. № 4(1). С. 79-88.
40. Лагодієнко Н. В., Хоренженко В. В., Татаренкова Ю. В. Ефективність державного планування податкових надходжень. *Економіка та держава*. 2020. № 11. С. 80-83.
41. Голобородько Т. В., Шмагайло С. С. Дослідження податкових надходжень: держава, галузі, регіони. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. С. 1-16.
42. Духновська Л. М., Величко І. С. Роль податку на додану вартість у складі надходжень до державного бюджету України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 2. С. 33-39.
43. Абдуллаєва А. Є., Яковенко К. А. Вплив трансформаційних процесів на податкові надходження державного бюджету. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 35(1). С. 105-108.
44. Стець О. В., Зубик А. О. Моделювання впливу динаміки зміни податкових ставок на доходи державного бюджету країни. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. С. 1-9.
45. Тимошенко М. В. Роль податків в процесі формування та виконання державного бюджету України. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. С. 1-11.
46. Назаркевич І. Б., Шутков А. М. Роль податків у доходах Державного бюджету України. *Молодий вчений*. 2022. № 9. С. 139-143.

47. Шірінян Л. В. Аналіз і прогнозування надходжень до Державного бюджету України від податку на прибуток страхових компаній. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. № 3. С. 56-64.
48. Державний веб-портал бюджету для громадян. Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL> (дата звернення 10.09.2024).
49. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення 10.09.2024)
50. Індекс інфляції в Україні .URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення 10.09.2024).
51. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення 10.09.2024).
52. Девальвація гривні по відношенню до долара. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/devaluation/> (дата звернення 10.09.2024).
53. Славкова А. А., Гладченко Л. П., Вдовіна І. О. Особливості державного бюджету України в умовах економічної нестабільності. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 3. С.106-114.
54. Опарін В. М., Паєнко Т. В., Федосов В. М. та ін. Інновації у фінансовій сфері: монографія. К. : КНЕУ, 2013. 444 с.
55. Опарін В. М., Федосов В. М., Львовчкін С. В. та ін. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2016. 695 с.
56. Бойко С. В., Гацька С. В., Федосов В. М. та ін. Теорія фінансів : підручник. К. : Центр учб. л-ри, 2010. 573 с.
57. Хлівний В. К., Тимченко О. М., Сибірянська Ю. В., Пислиця А. В. та ін. Податкова система: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.:КНЕУ, 2014. 372 с.

58. Сивульська Н. М., Славкова А. А. Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-154> (дата звернення 10.09.2024).
59. Тимченко О. М. Наслідки податкових трансформацій у країнах ЄС та США. *Фінанси України*. № 1. 2020. С. 26-41.
60. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.09.2024).
61. Смирна К. В. Основні проблеми системи оподаткування України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3485> (дата звернення 24.10.2024).
62. Мамонтова Н. А., Гаврук Н. О. Оптимізація податкових надходжень в контексті детінізації економіки. *Economics: time realities*. 2023. № 2. С. 44-51.
63. Shome P. Specific Anti-avoidance Rules (SAAR). *Taxation History, Theory, Law and Administration*. 2021. № 1. P. 329-347.
64. Haryanti A. Specific anti rule avoidance (saar): how does it affect tax avoidance? *Jurnal Reviu Akuntansi dan Keuangan*. 2020. № 10. P. 1-8.
65. Oct 2024: KSeF testing restricted; last consultation starts this month on 2026. URL: <https://www.vatcalc.com/poland/poland-mandatory-b2b-ksef-e-invoices-delay-to-july-2024/> (дата звернення 24.10.2024).
66. Use of artificial intelligence for tax audits in Mexico. URL: <https://letstalkglobaltax.forvismazars.com/2023/10/23/use-of-artificial-intelligence-for-tax-audits-in-mexico/> (дата звернення 24.10.2024).
67. The Australian Taxation Office's Management of Risks Related to the Rapid Implementation of COVID-19 Economic Response Measures. URL: <https://www.anao.gov.au/work/performance-audit/the-australian-taxation-office-management-risks-related-to-the-rapid-implementation-covid-19> (дата звернення 24.10.2024).

68. China Annual IIT Reconciliation in 2024. URL: <https://www.china-briefing.com/news/china-annual-iit-reconciliation> (дата звернення 24.10.2024).
69. What is the corporate tax process in Chile? URL: <https://www.tmf-group.com/en/news-insights/articles/company-formation-administration/corporate-tax-process-chile/> (дата звернення 24.10.2024).
70. Portuguese Tax Authorities Launch a New e-Fatura. URL: <https://www.iota-tax.org/news/portuguese-tax-authorities-launch-a-new-e-fatura-e-invoice-app> (дата звернення 24.10.2024).
71. The use of Artificial Intelligence by tax administrations, a matter of principles. URL: <https://www.ciat.org/the-use-of-artificial-intelligence-by-tax-administrations-a-matter-of-principles/?lang=en> (дата звернення 24.10.2024).
72. Virtual conversational assistants in Tax Administrations. URL: <https://www.ciat.org/virtual-conversational-assistants-in-tax-administrations-the-future-is-today/?lang=en> (дата звернення 24.10.2024).
73. Tax authorities adopt AI for tax fraud and efficiencies. URL: <https://www.vatcalc.com/artificial-intelligence/tax-authorities-adopt-ai-for-tax-fraud-and-efficiencies/> (дата звернення 24.10.2024).
74. Скрипник С. В., Шепель І. В. Реформа податкової системи: нові реалії сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3022> (дата звернення 24.10.2024).
75. Колісник А. С. Дискусійні аспекти адміністрування податків, зборів, платежів в умовах цифровізації економіки. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2. С. 232-239.
76. Замасло О. Т., Зарівна А. В. Система електронного адміністрування податків в Україні в умовах глобальної цифровізації. *Бізнес-Інформ*. 2024. № 4. С. 244-252.
77. Розпочав роботу електронний сервіс «InfoTAX». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochav-robotu-elektronnij-servis-infotax> (дата звернення 24.10.2024).